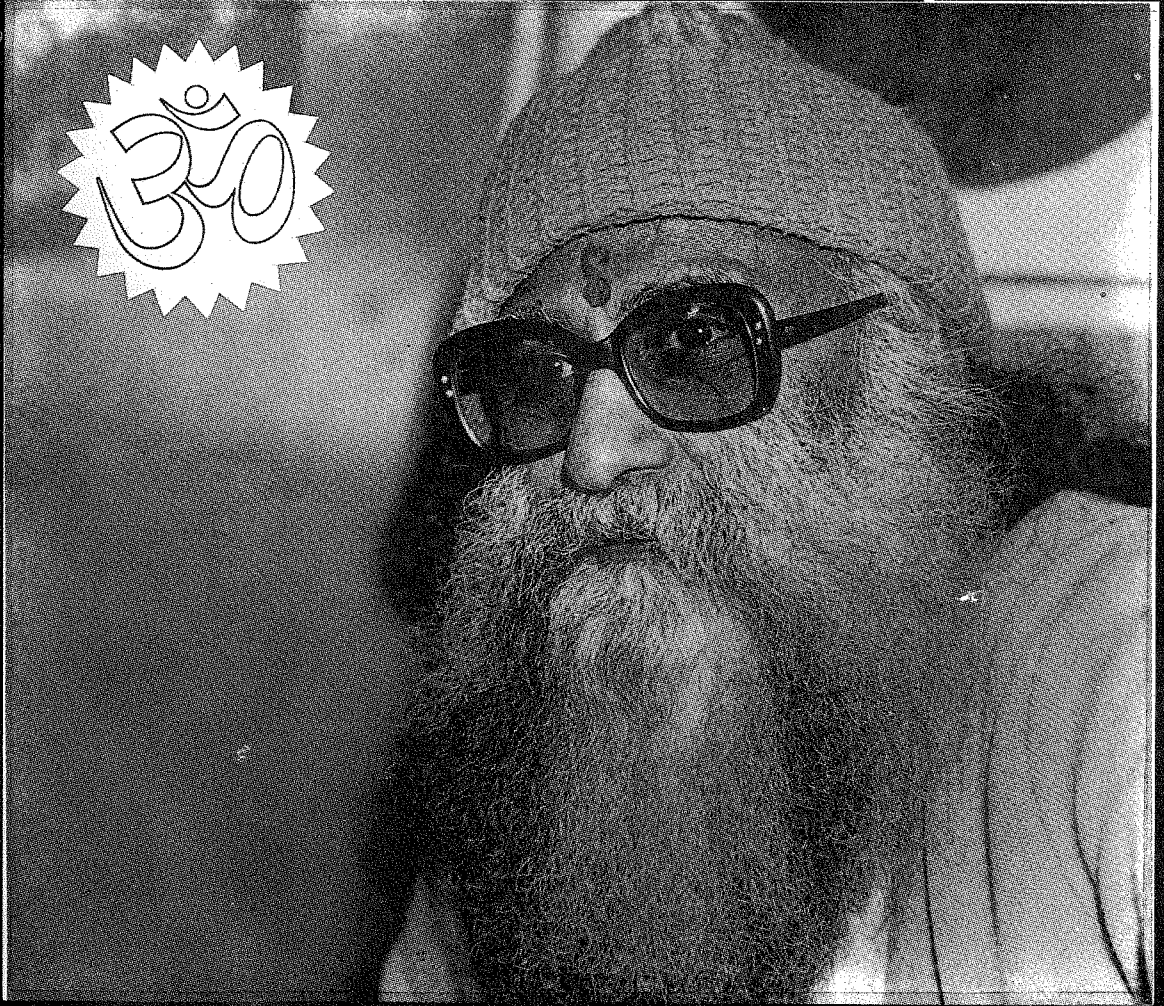

॥ तस्य वाचकः प्रणवः ॥

रुतभमरा

आत्मनो हिताय जगतः सुभाय

‘योग’ भिक्षा लावीओ, ‘भिक्षु’ जनी गुरुद्वार;
मुमुक्षु ज३र पामशे, सौनो मुजमां भाग.

પ્રેરણાદાયી પત્ર

તા. ૨૬-૩-૯૪

યોગાશ્રમ,
જોરસિંહગઢ.

નિજ આત્મસ્વરૂપ,

‘રુતમ્બરા’માં “ગંગેશ ગંગોત્રીની યાત્રાએ” યાત્રાનું વર્ણન વાંચતી વખતે જાણે અમે પણ આપની સાથે યાત્રાનો આનંદ અનુભવતા હોઈએ એવી જ લાગણી થાય છે. પ્રવાસનું વર્ણન રોચક અને સરળ હોવાથી બીજા અંક સુધી રાહ જોવાનું પણ કઠિન થઈ જાય છે. તે આખી યાત્રા પુસ્તકરૂપે પ્રસિદ્ધ થાય તેમ ઈચ્છું છું. તમે સૌ પૂ. યોગભિક્ષુ સાથે આ યાત્રામાં હશો - તમે સૌ ખૂબ જ ભાગ્યશાળી છો. તમને સૌને જે લાભ મળે છે તે ખરેખર વાંચનારને લોભાવનારો જ છે.

અમે પ્રવાસવર્ણન વાંચીને અત્યંત પ્રસન્નતા અનુભવીએ છીએ.

લિ. સ્વામી અક્ષરાનંદ સરસ્વતી

ઓમ્-પરિવારના ઉત્સવ

- (૧) ઓમ્-ગુરુદેવ જયંતી :- તા. ૩૦-૧૦-૯૪, રવિવાર, સાંજે ૪ થી ૮.
અંશોક એપાર્ટમેન્ટ, સેન્ટ્રલ બેંકની સામેની ગલીમાં, સી.એન. વિદ્યાલય પાસે, આંબાવાડી, અમદાવાદ.
- (૨) બેસતું વર્ષ :- તા. ૪-૧૧-૯૪, શુક્રવાર, સવારે ૭ થી ૮.
૩, ગંગાધર સોસાયટી, સરદાર પટેલ હાઈસ્કૂલની સામે, રામબાગ પાછળ, મણીનગર,
અમદાવાદ- ૩૮૦ ૦૦૮.
- (૩) દેવદિવાળી :- તા. ૨૦-૧૧-૯૪, રવિવાર, સવારે ૧૦ થી ૩.
મુ. ખંડેરાવપુરા, તા. કડી, જી. મહેસાણા.

મહત્ત્મ્બરા એટલે અનુભવયુક્ત સત્યથી ભરેલું
(બહુજનહિતાય - બહુજનસુખાય)
ઓક્ટો-નવે-ડીસે. (ત્રિમાસિક)

VOL - IV (94-95)

ISSUE-II

માનદ્ તંગી - મેઘધ વ્યાસ

શાંતા

(પાર્તજલ યોગદર્શન - સાધનપાઠ)

યોગભિક્ષુ

પાર્તજલ યોગદર્શનના ઓગણીસમા સૂત્રમાં ત્રિગુણની ચાર અવસ્થાઓ સમજાવી છે, જેનાં નામ છે - વિશેષ (પાંચ સ્થૂળ મહાભૂતો, પાંચ કર્મેન્દ્રિયો, પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો અને મન), અવિશેષ (પાંચ તન્માત્રાઓ અને અહંકાર), લિંગમાત્ર અને અલિંગ. ગયા અંકમાં ત્રિગુણની આ ચાર અવસ્થાઓ (કુલ ચોવીસ તત્ત્વો) ની સાથે સાથે આપણે આત્મતત્ત્વ (દ્રષ્ટા) અને પરનાત્મ તત્ત્વને પણ ખૂબ વિગતવાર સમજ્યાં. હવે વીસમા સૂત્રને સમજીએ.

દ્રષ્ટા દશિમાત્ર : શુદ્ધોઽપિ પ્રત્યયાનુપશ્ય : ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ : દ્રષ્ટા જોવાની શક્તિમાત્ર (જ્ઞાનમાત્ર) અને શુદ્ધ હોવા છતાં ચિત્તની વૃત્તિઓ પ્રમાણે જોવાવાળો છે.

વિસ્તાર : આગળનાં સૂત્રોમાં દર્શ્યોનું સ્વરૂપ બતાવવામાં આવ્યું. તે દર્શ્યોનું સ્વરૂપ એટલા માટે બતાવવામાં આવ્યું કે દ્રષ્ટા સાથે દર્શ્યનો સંયોગ થાય છે અને તે સંયોગ જ બધાં દુઃખોનું કારણ છે. તો, જો એ દ્રષ્ટા અને દર્શ્યનો સંયોગ ના થાય દેવો હોય તો દર્શ્યોને સમજવાં જોઈએ. સત્ત્વ, રજ અને તમ દર્શ્યોનો સ્વભાવ છે અને પંચમહાભૂત અને ઈન્દ્રિયો તેનું સ્વરૂપ છે. દર્શ્યોનું પ્રયોજન ભોગ અને મોક્ષ આપવાનું છે. દર્શ્યોને અઢારમા સૂત્રમાં આપણે વિસ્તારપૂર્વક સમજ્યાં હતાં તેથી અહીં દર્શ્યોની ઉપરોક્ત વ્યાખ્યા સમજીને આગળ વધીએ.

આ સૂત્રમાં દ્રષ્ટાનું સ્વરૂપ કહે છે. તે દ્રષ્ટાનું - આત્માનું - ચૈતન્યનું સ્વરૂપ કેવું છે ? તેના માટે સૂત્રમાં કહ્યું કે "દ્રષ્ટા દશિમાત્ર:" દ્રષ્ટા જ્ઞાનમાત્ર છે. તે જ્ઞાનમાત્ર અને શુદ્ધ છે. તેમાં કોઈ પ્રકારની અશુદ્ધિ કે ભેજસેજ નથી. તે સ્વયંસિદ્ધ છે. તે જે બધી પ્રતીતિઓ અને અનુભવ કરે છે, તે શાના કારણે ? તે બુદ્ધિની પ્રતીતિઓથી પ્રતીતિ કરવાવાળો છે. બુદ્ધિને જે પ્રતીતિઓ થાય છે તેનાથી દ્રષ્ટા પ્રતીતિ કરે છે. દ્રષ્ટાને પોતાને તો કાંઈ કોઈ પ્રતીતિ નથી. તો, જે પ્રતીતિ થાય છે તે કોને થાય છે ? બુદ્ધિને. સ્વરૂપે તો દ્રષ્ટા કેવળ જ્ઞાનમાત્ર છે. જ્ઞાન, એ તેનો ધર્મ નથી. જેમ અગ્નિનો ધર્મ ઉષ્ણતા અને પ્રકાશ, પાણીનો ધર્મ ઠંડક અને પ્રવાહીપણું - તે ધર્મો કહેવાય. જ્યારે જ્ઞાન છે તે આત્માનો ધર્મ નથી પણ તેનું સ્વરૂપ છે. આત્મા- જીવાત્મા માટે અહીં દ્રષ્ટ (જોનારો) શબ્દ વપરાયો છે. આ શબ્દ કે-લો મુંદર અને સાર્થક છે ! દ્રષ્ટા - જોનારો - સાક્ષી.

આપણે નાટક કે સિનેમા જોવા જઈએ ત્યારે આપણે દ્રષ્ટા છીએ. નાટકમાં કોઈ પાત્ર આવે - સ્ત્રી કે પુરુષ, રાજા કે રાણી, ગરીબ કે તવંગર, સુખી કે દુઃખી - તે બધાંના આપણે દ્રષ્ટા છીએ. આપણો તે પાત્રોના કોઈ ભાવો સાથે કોઈ સંબંધ નથી. નાટકનાં પાત્રોનાં સુખદુઃખ કે હર્ષશોક સાથે દ્રષ્ટાને કાંઈ નિસ્ખત નથી. આ સૂત્રમાં આત્મા માટે પણ જે દ્રષ્ટા શબ્દ મૂક્યો છે તે સાર્થક છે. તે

દ્રષ્ટા અર્થાત્ જોનારો છે. જે કાંઈ થઈ રહ્યું છે તેની સાથે તેને બીજો કાંઈ સંબંધ નથી. તેને હર્ષશોક, સુખદુઃખ ઈત્યાદિ કાંઈ જ થતું નથી. જેમ આપણે નાટક જોતા હોઈએ ત્યારે નાટક તે જોવાનું (દ્રશ્ય) થયું કહેવાય અને આપણે તેના જોનારા (દ્રષ્ટા) થયા કહેવાઈએ, તેમ આ જગત, આત્મા માટે એક નાટક છે. જે કાંઈ દ્રશ્યો છે તે નાટક છે. આપણું શરીર, ઈન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર વગેરે જે કાંઈ છે તે બધાં એક રંગભૂમિ ઉપર ભજવાતાં નાટકીય દ્રશ્યો છે. દ્રષ્ટા તેને જોઈ રહ્યો છે. તે જોવાથી તેને સુખ-દુઃખ કાંઈ થતું નથી.

દ્રષ્ટા શુદ્ધ અને જ્ઞાનમાત્ર છે. તેમાં સુખદુઃખરૂપી અશુદ્ધતા આવી શકતી નથી, હર્ષ-શોકરૂપી અશુદ્ધિ તેને સ્પર્શી શકતી નથી. સુખ-દુઃખ તેને લાગે તો તે શુદ્ધ ના કહેવાય. તેમાં સુખદુઃખની અશુદ્ધિ આવે કે સુખ-દુઃખના વિકારો આવે તો તે વિકારી કહેવાય. એ, તે બધાથી પર છે તેથી તેને શુદ્ધ અને દ્રશિમાત્ર કહ્યો; દશિમાત્ર એટલે જ્ઞાનમાત્ર. દ્રષ્ટા પ્રેમસ્વરૂપ છે, દ્રષ્ટા પ્રેમ કરતો નથી પણ પોતે જ પ્રેમસ્વરૂપ છે. દ્રષ્ટા અસ્તિત્વમાં આવ્યો એમ નહીં પણ તે સ્વયં અસ્તિત્વ છે. પ્રેમ, અસ્તિત્વ અને જ્ઞાન. આત્માને જ્ઞાન થયું ! આત્માને જ્ઞાન થવાપણું ક્યાં હતું ? તે પોતે જ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. પ્રેમ, જ્ઞાન અને અસ્તિત્વ. આપણે અસ્મિ શબ્દને આગળનાં સૂત્રોમાં સમજવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. અસ્મિ = હું. અસ્તિત્વ માત્ર. અહમ્ બ્રહ્મ અસ્મિમાંથી અહમ્ અને બ્રહ્મ ગયું, તો બાકી રહ્યું 'અસ્મિ'. અસ્તિત્વ માત્ર. તે સ્વયં અસ્તિત્વ માત્ર છે. આત્મા અસ્તિત્વમાં આવ્યો એમ નહીં પણ તે સ્વયં અસ્તિત્વ માત્ર છે.

આત્મા અસ્તિત્વમાં આવ્યો એમ નહીં પણ તે સ્વયં અસ્તિત્વ છે, સ્વયં પ્રેમ છે, સ્વયં જ્ઞાન છે, સ્વયં પ્રકાશસ્વરૂપ છે; એટલે કે તે જ્ઞાન અને પ્રકાશથી જ બનેલો છે. પ્રકાશના અણુપરમાણુઓનો જથ્થો, જ્ઞાનના દ્રવ્યનો જથ્થો. જો કે દ્રવ્ય શબ્દ સાર્થક નથી. દ્રવ્ય કહેતાંની સાથે આપણા મગજમાં એક જડ દ્રવ્યનો ખ્યાલ આવી જાય છે. પરંતુ આપણે વાતચીત કરવી જ છે તો જે શબ્દ વધુમાં વધુ સાર્થક હશે, વધુમાં વધુ ઉત્તમ હશે તે શબ્દનો ઉપયોગ કરવો જ પડશે. પરંતુ શબ્દની મર્યાદા

કેટલી ? તે શબ્દ અક્ષરોના બનેલા છે. અને અક્ષરો કેટલા ? અક્ષરો ફક્ત બાવન છે. તે અક્ષરો અને તેમાંથી રચાતા શબ્દો મર્યાદિત સીમાવાળા છે, જ્યારે આપણે વાત તેની કરી રહ્યા છીએ કે જે સીમારહિત છે અને બાવન અક્ષરની બહાર છે. પણ જે બાવન અક્ષરની બહાર છે તેની વાતો કે ઊહાપોહ કરવો હશે તો બાવન અક્ષરની અંદર રહીને જ કરવો પડશે. અને જે ઘડીએ આપણે શબ્દ બોલીશું તે જ ઘડીએ તેમાં, તેના સંપૂર્ણ અર્થમાં, સંપૂર્ણ મૂળ જ્ઞાનમાં ફીકાશ આવી જશે અને સંપૂર્ણપણાનો ભંગ થઈ જશે. આ વાતને દૃષ્ટાંતથી સમજાવે.

એક શેઠ છે. તેમની પાસે એટલું દ્રવ્ય છે કે લાખો માણસોને એકીસાથે લાખો જન્મ સુધી તેના દ્રવ્યની ગણતરી કરવા બેસાડી દઈએ તોય તેની ગણતરી ન થઈ શકે. એટલા મોટા ધનકુબેર માટે ક્યો શબ્દ ઉચિત હોઈ શકે ? જો તેને લાખોપતિ, કરોડપતિ કે અબજોપતિ કહીએ તો તેથી તેની મહાનતા નહીં પણ લઘુતા વ્યક્ત થઈ જાય. તેની મહાનતાને વ્યક્ત કરવાનો આપણે શબ્દોથી પ્રયત્ન કર્યો ત્યારે તેની લઘુતાને જ પ્રગટ કરી નાંખી. તે શેઠ પાસે જેટલું ધન હતું તેને માટેનો, તેને વ્યક્ત કરવા માટેનો કોઈ શબ્દ જ અસ્તિત્વમાં નહોતો અને છતાંય શબ્દમાં તેને વ્યક્ત કરવા ગયા તો મહાન શેઠને લઘુ બનાવી દીધા. પણ શું કરીએ ? વાત કરવી છે તો શબ્દોનો આશરો લેવો જ પડશે.

જો શબ્દો દ્વારા દ્રષ્ટાને સમજવાનો પ્રયત્ન કરીશું તો તેની મહાનતા અને વિશેષતા સંપૂર્ણપણે રજૂ નહીં કરી શકાય. પણ શું કરીએ ? તેની સમજાવને શબ્દોમાં વ્યક્ત કરવી જ છે તો તેના માટે વધુમાં વધુ સાર્થક શબ્દ હશે તેનો ઉપયોગ કરીશું. શાસ્ત્રો અને મહાપુરુષો દ્વારા પણ તેના વિષે જે શબ્દો વપરાયા છે તે વધુમાં વધુ યોગ્ય છે અને વધુમાં વધુ તેના વિષેના જ્ઞાનને રજૂ કરી શકે તેવા શબ્દોની પસંદગી થયેલી છે. તો, આ જગ્યાએ તેના માટે દ્રષ્ટા શબ્દ વાપરવામાં આવ્યો તે અતિ સાર્થક છે. નાટકના દૃષ્ટાંતથી તે વાતને સારી રીતે સમજ્યાં. દ્રષ્ટા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. દ્રષ્ટા જ્ઞાની છે અને જ્ઞાન તેનો ગુણ છે તેમ કહેવાનો આશય નથી. તો તો ગુણ-ગુણીભાવ આવી ગયો. તે જ્ઞાની છે અને જ્ઞાન તેનો ગુણ છે એમ નથી;

પરંતુ જ્ઞાન જ તેનું સ્વરૂપ છે, પ્રકાશ જ તેનું સ્વરૂપ છે, પ્રેમ જ તેનું સ્વરૂપ છે. પ્રેમ, જ્ઞાન અને પ્રકાશનો જ તે બનેલો છે. 'પ્રકાશ-દ્રવ્યનો' બનેલો છે, તેમાં 'દ્રવ્ય' શબ્દ તો નાછૂટકે વાપરવો પડ્યો. તે પ્રકાશ સ્વરૂપ જ છે એમ કહી આ સૂત્રમાં દ્રષ્ટાનો સાચો ખ્યાલ આપવાનો પ્રયત્ન થયો. દ્રષ્ટા - આત્મા - જીવાત્મા 'દશિમાત્રઃ' અર્થાત્ કેવળ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે અને શુદ્ધ છે. તે વિકારી કે પરિણામી નથી. તે અવિકારી અને અપરિણામી છે. ઓગણીસમા સૂત્રમાં સમજ્યાં તેમ પ્રકૃતિમાં અને ત્રિગુણમાં આવતાં પરિણામો કે જેનું વિશેષ, અવિશેષ, લિંગમાત્ર અને અલિંગ નામથી વર્ણન કરવામાં આવ્યું, તે બધાં પરિણામો અથવા તેમાંનું કોઈ એક પરિણામ અથવા તો સુખદુઃખ ઈત્યાદિ વિકારો દ્રષ્ટામાં સંભવી શકતા નથી, કેમકે તે તો કેવળ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. જ્ઞાનમાં અજ્ઞાન અને પ્રકાશમાં અંધકાર હોય જ ક્યાંથી ?

તો પછી દ્રષ્ટાને સુખદુઃખનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે તે શું છે ? આ સૂત્રમાં તો કહ્યું કે તે જ્ઞાનસ્વરૂપ અને શુદ્ધ છે. તો તેમાં અશુદ્ધિ આવી ક્યાંથી ? તેનો ખુલાસો આ રહ્યો - તે "પ્રત્યયાનુપશ્યઃ" છે. તે કેવળ જ્ઞાનમાત્ર અને શુદ્ધ છે તે ખરું પરંતુ સુખદુઃખનો અનુભવ તેને બુદ્ધિ દ્વારા થઈ રહ્યો છે. બુદ્ધિને જે પ્રતીતિઓ અને સુખદુઃખનો અનુભવ થાય છે તે અનુભવથી દ્રષ્ટા અનુભવ કરવાવાળો છે.

પ્રથમ દર્શ્યોનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. પછી દ્રષ્ટાનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. હવે દર્શ્યો કોના માટે છે તે સમજાવે છે.

તદર્થ એવ દર્શ્યસ્યાત્મા ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ : દર્શ્યો તેના (દ્રષ્ટા) માટે છે.

વિસ્તાર : આગળ જે દર્શ્યો કહેવામાં આવ્યાં તે કેવાં છે ? તે દર્શ્યોનો આત્મા (બનાવટ) શું છે ? ભૂતેન્દ્રિયાત્મક - ભૂતો અને ઈન્દ્રિયો તેનો આત્મા છે, એટલે કે સ્વરૂપ છે. દર્શ્યોનું સ્વરૂપ પંચમહાભૂતો અને ઈન્દ્રિયો છે. આવાં દર્શ્યો કોના માટે છે ? કોના અર્થે છે ? તદર્થ - તેના અર્થે. આગળના સૂત્રમાં જે દ્રષ્ટા કહેવામાં આવ્યો કે જે જ્ઞાનમાત્ર અને શુદ્ધ છે તેના માટે બધાં દર્શ્યો છે. દર્શ્યો એટલે કે જે "ભૂતેન્દ્રિયાત્મક" છે તે. અને ભૂત અને ઈન્દ્રિયો ક્યાં રહેલાં છે ? આપણા શરીરમાં.

પંચમહાભૂત અને દશ ઈન્દ્રિયો આપણા શરીરમાં છે. તેથી આપણું શરીર પણ દર્શ્ય જ કહેવાય. આપણી ઈન્દ્રિયોથી બહારના જગતનો અનુભવ કરીએ છીએ તેટલાં જ માત્ર દર્શ્યો છે એમ સમજવાનું નથી. આ સૂત્રમાં "દર્શ્યસ્યાત્મા" એમ કહીને તે દર્શ્યોની સમજણને ઠેક શરીર મુઠી પહોંચાડી દીધી. તે વાતને તાજી કરાવી દીધી કે શરીર પણ એક દર્શ્ય જ છે, આત્મા નથી. દર્શ્યનો - પ્રકૃતિનો આત્મા શું છે ? સ્વરૂપ શું છે ? પંચમહાભૂત અને દશ ઈન્દ્રિયો. આથી નક્કી થયું કે આપણાં શરીરો પણ પંચમહાભૂત અને ઈન્દ્રિયમય છે. તેથી આપણાં શરીરો પણ પ્રકૃતિ જ થયાં કહેવાય. દ્રષ્ટા માટે. શરીર તથા શરીરની અંદરનું અને શરીરની બહારનું બધું કોના માટે છે ? આત્મા અર્થે - જીવાત્મા અર્થે - દ્રષ્ટા અર્થે છે. પરંતુ તે દર્શ્યો કોના માટે નથી તેનો જવાબ બાવીસમાં સૂત્રમાં છે.

કૃતાર્થ પ્રતિ નષ્ટમપ્યનષ્ટં તદન્યસાધારણત્વાત્ ॥ ૨૨ ॥

ભાવાર્થ : જેઓ કૃતાર્થ થઈ ગયાં છે તેમના માટે આ દર્શ્યો નષ્ટ થઈ ગયાં છે. પરંતુ અન્ય સાધારણ જનો માટે તે છે.

વિસ્તાર : તે દર્શ્યો દ્રષ્ટા માટે છે પણ ખરાં અને નથી પણ. નથી કોના માટે ? તે દર્શ્યો 'નષ્ટ' કોના માટે થઈ ગયાં છે ? કૃતાર્થ પ્રતિ - જે કૃતાર્થ થઈ ગયાં છે, જેણે મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત કરીને કૃતાર્થતા પ્રાપ્ત કરી લીધી છે તેના માટે તે દર્શ્યો નથી. કૃતાર્થ શબ્દનો ઉપયોગ આપણે કરીએ છીએ ને ? જેમ કે - "હું કૃતાર્થ થઈ ગયો, ગુરુદેવની સેવામાં રહીને હું તો કૃતાર્થ થઈ ગયો, કૃતકૃત્ય થઈ ગયો." કૃતકૃત્ય થઈ જવું એટલે જે કાંઈ કરવા યોગ્ય કર્મો હતાં તે કરી લીધાં.

સત્તાવીસમા સૂત્રમાં આ વર્ણન વિસ્તારથી આવશે. કૃતકૃત્ય થવું એટલે મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત કરીને જે કાંઈ કર્તવ્યો કરવાનાં હતાં તે પૂર્ણ કરી લીધાં, હવે કોઈ કર્તવ્યો બાકી ન રહ્યાં. બીજાં બધાં ગૌણ કર્તવ્યો ભલે ચાલુ રહે પણ જે મુખ્ય કર્તવ્યો હતાં, જેને બીજાં મનુષ્યો ભૂલી જાય છે, તે કર્તવ્યો કરી લીધાં, તે કર્તવ્ય કરવાપણું ના રહ્યું, મુક્ત થઈ ગયાં. મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત કરીને મુખ્ય કર્તવ્ય શું હતું ? મનુષ્યજન્મની સાર્થકતા કરી લેવી,

કેવલ્યને પ્રાપ્ત કરી લેવું તેનું નામ કૃતકૃત્ય થવું. સદ્ગુરુદેવની સેવામાં રહીને, તેમનાં પ્રવચનો સાંભળીને, તેમના સંપર્કમાં રહીને, તેમને તન-મન-ધન અર્પણ કરીને કૃતકૃત્ય થઈ ગયો. તેમને તો હું શું અર્પણ કરી શકું ? પરંતુ તેમની સહાયતાથી જે કાંઈ કરવાનું હતું તે હું કરી શક્યો, કૃતકૃત્ય થઈ ગયો - કૃતાર્થ થઈ ગયો.

જે કૃતાર્થ થઈ ગયાં તેમના માટે દશ્યો નષ્ટ થઈ ગયાં. જેમણે કેવલ્યને પ્રાપ્ત કરી લીધું તે કૃતાર્થ થઈ ગયાં. જેમણે તત્ત્વજ્ઞાનને સમજી લીધું, જેઓ મુક્ત થઈ ગયાં, જેઓ મુક્તિને પામી ગયાં તેમના માટે દશ્યો ના રહ્યાં. દશ્યો એટલે પંચમહાભૂતથી માંડીને કેઈ ચોવીસ તત્ત્વો સુધીની મૂળ પ્રકૃતિ. "વિશેષ"માં પાંચ સ્થૂળ મહાભૂત, પાંચ કર્મેન્દ્રિયો, પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો અને એક મન. એમ કુલ મળીને સોળ તત્ત્વો થયાં. "અવિશેષ"માં પંચસૂક્ષ્મમહાભૂત (પંચ તન્માત્રાઓ) અને એક અહંકાર મળીને છ થયાં. અને એક "લિંગમાત્ર" એટલે મહત્તત્ત્વ અને એક "અલિંગ". આ બધાં મળીને કુલ ચોવીસ થયાં. આ ચોવીસની ગણતરીની બહાર કાંઈ જ સ્થૂળ બાકી રહેતું નથી. યોગશાસ્ત્રો સંપૂર્ણ જડ-જગતનો સમાવેશ આ દશ્યો (ચોવીસ તત્ત્વો)માં કરી લીધો છે. જે જે કૃતાર્થ થઈ ગયાં તેમના માટે ઉપરોક્ત ચોવીસ તત્ત્વો નષ્ટ થઈ ગયાં અર્થાત્ કામનાં ના રહ્યાં. "નષ્ટ" એટલે તેનો નાશ થઈ ગયો એમ સમજવાનું નથી. તો તો જે મુક્ત નથી થયાં તે શું કરે ? તે દશ્યોની તો આવશ્યકતા છે. તેનું તો પ્રયોજન છે. શું ? ભોગ અને મોક્ષ.

જો બધાં દશ્યોનો નાશ થઈ જાય તો પછી જે મુક્ત નથી થયાં તે બધા 'દ્રષ્ટા' શું કરે ? "સાધારણ" માટે તો દશ્યો જરૂરનાં છે. આ જગ્યાએ સાધારણ શબ્દનો ઉપયોગ થયો છે. એટલે કે જે અસાધારણ નથી. અસાધારણ એટલે ક્યું અસાધારણપણું છે ? જેમણે કેવલ્ય પ્રાપ્ત કરી લીધું છે તે તેમનું અસાધારણપણું છે અને જેમણે કેવલ્ય પ્રાપ્ત નથી કર્યું તે તેમનું સાધારણપણું છે, તે સાધારણ કહેવાય. "અન્ય" એટલે કે જે સાધારણ મનુષ્યો, સાધારણ દ્રષ્ટાઓ છે તેમના માટે તે અનષ્ટ છે, નષ્ટ નથી થયાં. હકીકતમાં તો તે કદી નષ્ટ થતાં જ નથી. તે સર્વાંશે નષ્ટ નથી થતાં, તે પરિણામી નિત્ય છે. પ્રલયમાં પણ તે મૂળ પ્રકૃતિ સ્વરૂપે હોય છે. 'નષ્ટ થઈ ગયાં' તેનો અર્થ આ

જગ્યા એ છે કે તેનું હવે પ્રયોજન ના રહ્યું. જે મુક્ત થઈ ગયાં, જે મુક્તિને પ્રાપ્ત કરી ગયાં તેમને હવે તેનું પ્રયોજન ના રહ્યું. તેથી "કૃતાર્થ પ્રતિ નષ્ટ" - મુક્તાત્માઓ માટે તે નષ્ટ થઈ ગયાં કહેવાય. જેમ કે મેટ્રિકના વિદ્યાર્થી માટે પોતાનાં પાઠ્યપુસ્તકો કામનાં છે, તે પુસ્તકોનું તેના માટે પ્રયોજન છે. પરંતુ તે મેટ્રિક થઈ ગયો તે પછી તેના માટે તેનું પ્રયોજન ના રહ્યું. તે ગ્રંથો તેના માટે નષ્ટ થઈ ગયા. નષ્ટ થઈ ગયા એટલે એ ગ્રંથો બળી ગયા કે પાણીમાં તેનો નાશ થઈ ગયો ? ના, તેનો નાશ નથી થયો. તે ગ્રંથો તો છે પણ જે મેટ્રિકમાં પાસ થઈ ગયા તેમના માટે તે ગ્રંથો કામના ના રહ્યાં. તે વિદ્યાર્થીઓ માટે તે ગ્રંથોનું પ્રયોજન ના રહ્યું. તેથી તેમના માટે આ રીતે તે નષ્ટ થઈ ગયા. બાકી તો, તે ગ્રંથો તો છે જ. બીજા વિદ્યાર્થીઓ કે જે મેટ્રિક નથી થયા અને મેટ્રિક થવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તેમના માટે તો છે જ. તેથી જે મેટ્રિક પાસ નથી થયા તેને 'સાધારણ' કહીએ અને જે મેટ્રિક થઈ ગયા તેને અસાધારણ કહીએ. અસાધારણ એટલે કે જે કૃતાર્થ થઈ ગયા છે, જેણે કેવલ્યને પ્રાપ્ત કરી લીધું છે તેમના માટે દશ્યો અને તેનું સ્વરૂપ સંપૂર્ણ પ્રકારે નષ્ટ થઈ ગયું, એટલે કે કામનું ના રહ્યું અને બીજાઓને માટે તે કામનું છે.

દ્રષ્ટાને ભોગ અને મોક્ષ આપવો તે દશ્યનું પ્રયોજન છે. ભોગ અને મોક્ષ, આ બંને શબ્દો સાથે આવવાથી વિરોધાભાસી લાગે છે. દશ્યો, દ્રષ્ટાને પહેલાં ભોગ આપે છે અને પછી મોક્ષ આપે છે. ભોગ ભોગવતાં ભોગવતાં એક કાળે તેનાથી ઉપરામ થઈ જવાય છે. પછી સ્વતઃ જ મોક્ષ તરફ આગળ વધીને તેને પ્રાપ્ત કરાય છે. દ્રષ્ટાને ભોગ અને મોક્ષ આપવાનું દશ્યોનું પ્રયોજન આ રીતે પૂરું થાય છે.

સ્વસ્વામિશક્ત્યોઃ સ્વરૂપોપલબ્ધિહેતુઃ સંયોગઃ ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ : પ્રકૃતિ અને પુરુષની સ્વરૂપશક્તિની ઉપલબ્ધિનું કારણ સંયોગ છે.

વિસ્તાર : 'સ્વ' અને 'સ્વામિ' આ બે શબ્દો આમાં આવ્યા છે તે ખૂબ સાર્થક છે. સ્વ એટલે પ્રકૃતિ અને સ્વામિ એટલે તેનો ધણી, તેનો પતિ. સ્વ છે તે મિલકત છે અને સ્વામિ-દ્રષ્ટા-જીવ એ તેનો ધણી છે. કઈ રીતે ?

આગળના સૂત્રમાં કહ્યું કે “તદર્થ એવ દશ્યસ્યાત્મા” - તે રીતે. દશ્યો-પ્રકૃતિ દ્રષ્ટા માટે છે. પ્રકૃતિ ભોક્તા માટેનું ભોગ્ય છે અને દ્રષ્ટા તે ભોગ્યનો ભોક્તા છે, ભોગવવાવાળો છે. તેથી આ સૂત્રમાં તે બંને માટે ‘સ્વ’ અને ‘સ્વામિ’ એમ બે નામ આવ્યાં. સ્વ અને સ્વામિની શક્તિની ઉપલબ્ધિ, તે બંનેની શક્તિઓનો પ્રાદુર્ભાવ એ જ સંયોગનું કારણ છે. આ બંનેના સંયોગનું કારણ શું છે? તે બંનેની શક્તિની ઉપલબ્ધિ. એટલે કે સ્વ-પ્રકૃતિ-દશ્યો વધુમાં વધુ ભોગ્ય બનવાનાં અધિકારી બને, તેનામાં વધુમાં વધુ ભોગ્ય બને તેવી શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય. અને તેનો ભોક્તા તે ભોગ્યને વધુમાં વધુ ભોગવી શકે એવી શક્તિ (યોગ્યતા) તેનામાં પ્રાદુર્ભૂત થાય. ત્યારે ‘સ્વ’ સંપૂર્ણ ભોગ્ય બને અને ‘સ્વામિ’ સંપૂર્ણ ભોક્તા બને. આ રીતે આ બંનેની શક્તિ સંપૂર્ણ ખીલે તેનું જ નામ સ્વ અને સ્વામિની શક્તિની ઉપલબ્ધિ.

આ સંયોગનો હેતુ (કારણ) છે ભોક્તા-ભોગ્યની શક્તિની ઉપલબ્ધિ (આવિષ્કાર). આ પૂરેપૂરું ભોગ્ય

(ભોક્તા ભોગવી શકે તેટલી યોગ્યતાવાળું) બને અને તે પૂરેપૂરો ભોક્તા (ભોગ્યને ભોગવી શકે તેટલી યોગ્યતાવાળો) બને. આમ આ રીતે ભોક્તા પોતાની સંપૂર્ણ ભોક્તા શક્તિઓને પ્રાદુર્ભૂત કરે છે અને ભોગ્ય પોતાની સંપૂર્ણ ભોગ્યશક્તિઓને પ્રાદુર્ભૂત કરે છે ત્યારે ભોગ્યની શરૂઆત થાય છે. આમ બંને શક્તિઓ પ્રાદુર્ભૂત થઈને બંનેનો સંયોગ કરાવે છે અને આ સંયોગ એ જ બંધન છે. આવી રીતે બનવાનો સંજોગ થવો તેનું નામ ‘સંયોગ’. આ પૂરેપૂરું ભોગ્ય બન્યું અને પેલો પૂરેપૂરો ભોક્તા બન્યો. તે તેના સંયોગનું કારણ થયું. આવો સંયોગ થયો તે બંધનનું કારણ બન્યું. આ રીતે સંયોગનું કારણ થયું અને બંધનની ઉત્પત્તિ થઈ. પરંતુ પુરુષ સ્વયં આ દશ્યોથી આર્વો મેળ અને સંયોગ કરીને શા માટે બંધન ઊભું કરે છે? પુરુષ પોતે જાતે જ પ્રકૃતિથી મેળ કરીને શા માટે બંધનને સ્વીકારે છે? તેનો હેતુ-કારણ શું છે? તે વાતને ચોવીસમા સૂત્રમાં સમજાવ્યું.

(કમશઃ)

ગુરુપૂર્ણિમા મહોત્સવ

(પ્રેરણાદાયી અહેવાલ)

✎ સંકલન : શશીકાંત પટેલ

ઓમ્પરિવારના ઉપક્રમે તા. ૨૨-૭-૯૪ શુક્રવારના રોજ ગુરુપૂર્ણિમા મહોત્સવ ઊજવવાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. આ નિમિત્તે પ.પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગભિશુજીનો આધ્યાત્મિક સંદેશ વધુમાં વધુ જિજ્ઞાસુ સાધકો સુધી પહોંચે તે માટે ઓમ્ પરિવાર તરફથી મહોત્સવની આમંત્રણ પત્રિકાની સાથે સાથે સત્સાહિત્ય પ્રચાર-પત્રિકા પણ છપાવવામાં આવી અને વિના મૂલ્યે તેનું વિતરણ કરવામાં આવ્યું. આબાલવૃદ્ધ સૌએ પત્રિકામાંના લખાણની ભારોભાર પ્રશંસા કરી. પત્રિકાના પ્રથમ પૃષ્ઠ ઉપર પૂજ્યશ્રીની લાક્ષણિક છબી હતી અને છબી નીચેનું લખાણ આ મુજબનું હતું - “વરસાદ ગમે ત્યાં વરસે, તે અનેક અને અનંતરૂપે સમુદ્રમાં પહોંચી જાય છે. તેવી જ રીતે ગુરુસંતોને કરેલા શ્રદ્ધાપૂર્વકના નમસ્કાર સાક્ષાત્ પરમાત્માને પહોંચી જાય છે.” પત્રિકાના પૃષ્ઠ-૩ અને પૃષ્ઠ-૪ ઉપર ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તેનો પૂજ્ય ગુરુદેવનો સંદેશ હતો -

ઓક્ટોબર - ૧૯૯૪

પ્રાપ્તિ માટે પ્રાપ્ત બનીએ

બુદ્ધીકો કર બુલંદ ઈતના, કિ હર તકદીરસે પહલે,
બુદા બંદેસે બુદ પૂછે, બતા તેરી રજા ક્યા હૈ ?

પાત્રતાને-ઉદારતાને-વિશાળતાને એટલી વધારી દઈએ, અધિકારીપણું એવું પ્રાપ્ત કરી લઈએ કે આપણે કોઈની પાસે કાંઈપણ - કૃપા પણ - શા માટે માંગવી પડે? જેણે જેણે તપ કર્યા છે તેણે કોઈએ માગ્યું નથી પણ દેવાવાળાએ સામેથી આવીને કહ્યું છે કે, “માંગ, માંગ, શું ઈચ્છા છે?” અને ત્યારે પણ સાચાં સમજદારોએ કહ્યું “કાંઈ નહીં.” કારણ કે કર્મના સૂક્ષ્મ નિયમ જાણનારાંઓને તો ખબર જ છે કે સારાં-ખોટાં કર્મોનાં સારાં-ખોટાં ફળ માંગીએ કે ન માંગીએ તોય મળીને જ રહેવાનાં છે. “કર્મણ્યે વાધિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાયન” - દેવાવાળો દેશે, તું કામ કર્યે જા.

આપણી યોગ્યતા એટલી વધારી દઈએ કે દેનારાને સ્વયં કહેવું પડે કે “માંગ્ય માંગ્ય.” શું, “માંગ્ય માંગ્ય” કહી શકનાર દેનારાને એટલી પણ ખબર નહીં પડે કે આપણને શાની જરૂર છે ? ખુદા છપ્પર ફાડકે દેતા હે ત્યારેય શું આપણે આપણી બુદ્ધિથી જ, આપણું પસંદ કરેલું માંગીશું ? આપણી બુદ્ધિ કેટલી ? આપણી પસંદગી કેવી ? રાખ અને ધૂળ જેવી. ખરા બુદ્ધિશાળી તો ત્યારે કહેવાઈએ કે જ્યારે આપણાથી વધુ બુદ્ધિવાળો આપણને જે કાંઈ આપે તેને જ યથાયોગ્ય સમજીએ, તેને જ આપણી પસંદગીનું બનાવીએ, તેને જ આપણા માટે શ્રેયસ્કર માનીએ.

આપણે તો જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં આપણા અધિકાર કરતાં કાંઈક વધુ જ ઈચ્છીએ છીએ અને પછી, અનઅધિકાર ચેષ્ટામાં નિરાશ થતાં કેટલાયને ભાંડી નાખીએ છીએ. પછી દીવાની દાઝે કોડિયાને બટકાં ભરીએ છીએ, મોચીની દાઝે કાંટામાં ચાલીએ છીએ. પણ એથી શું વળે ? એથી તો આપણા દાંતમાં કાંકરી અને પગમાં કાંટા જ ભરાય છે. એટલે ફરી પાછી પણ એ જ આડોડાઈ ! દાંતમાં અને પગમાં ભરાયેલા કાંકરા અને કાંટા મક્ત કઢાવવા ઈચ્છીએ છીએ. અને એમાં નિરાશ થતાં પાછાં ફરીને આપણા ભાંડણવેડા શરૂ થઈ જાય છે. આમ જિંદગી આખી અન્યોને ભાંડવાનું જ ચક્કર ચાલે છે. આપણે અન્યોને ભાંડીએ છીએ તો અન્યો પણ આપણને ભાંડશે તેની તો આપણને સ્વપ્ને કલ્પના નથી આવતી. શું આપણે એકલા જ સત્યુગના સિદ્ધ પુરુષ ?

હનુમાનજીની બાધા માનીએ કે લાખ રુપિયાની લોટરી લાગશે તો તમને સવાશેર તેલ ચડાવીશ. પછી હનુમાનજી સ્વપ્ન દ્વારા સાચી વાત કહે કે “લાખ રૂપિયા મારી પાસે હોય તો હું જ તેલના હોજ ભરાવીને તેમાં કૂદકા ના મારું ? તારા સવાશેર તેલની આશામાં શા માટે બેસી રહું ?” ત્યારે હનુમાનજીને પણ ભાંડી નાખીએ છીએ.

પાત્રતા પ્રાપ્ત કર્યા વિનાની પ્રાપ્તિઓની ઈચ્છાઓ રૂપી દારથી ઈર્ષા-આડોડાઈ, રાગ-દ્વેષ, વેર-ઝેર ધૂસી જતાં હોય છે અને લાંબે ગાળે એ વ્યક્તિગત વેરઝેરના બીમાંથી એવાં અને એટલાં હિંસાવૃક્ષો ઊગી નીકળે છે કે તેનાં ઝેરી ફળોનો મબલમ ઉતાર આખા સમાજ અને રાષ્ટ્રને ઝેર ચડાવી દે છે.

અને આ બધું થાય છે અનઅધિકાર ચેષ્ટામાંથી અને તેનાથી આપણે સાવ બેખબર હોઈએ છીએ !

અનંત રૂપે, રંગે અને આકાર-પ્રકારે અનઅધિકાર ચેષ્ટા આપણા રૂંવાડે રૂંવાડે વ્યાપી ગઈ છે. આપણે જાણે એના વ્યસની થઈ ગયા છીએ. સાવ અજ્ઞાની હોવા છતાંય પૂર્ણ જ્ઞાની હોવાનો ડોળ કરવામાં થોડો સમય તો મોજ આવે છે પણ જ્યારે પાખંડનો પરપોટો ફૂટે છે ત્યારે બૂરા હાલ થઈ જાય છે. પાખંડનો પરપોટો વહેલો કે મોડો ફૂટ્યા વિના રહેતો નથી. પરમાત્માની કૃપાથી સાચી સમજણને પ્રાપ્ત કરીને અનઅધિકાર ચેષ્ટાના હરામ - ચસકામાંથી છૂટીએ.

પત્રિકામાંનો ઉપરોક્ત સંદેશ વાંચી ઘણાં જિજ્ઞાસુઓના પત્રો આવ્યા, ઘણાંએ રૂબરૂમાં આનંદ વ્યક્ત કર્યો અને ઘણાંએ ગુરુપૂર્ણિમાના કાર્યક્રમમાં હાજરી આપીને કાર્યક્રમ યોજકોનો ઉત્સાહ વધાર્યો. આ જ કારણસર આ વખતના કાર્યક્રમમાં વધુમાં વધુ ગુરુપંથાવલંબીઓ, આધ્યાત્મિક જિજ્ઞાસુઓ હાજર રહ્યાં.

ગુરુપૂર્ણિમા મહોત્સવના કાર્યક્રમની શરૂઆત બરાબર સવારે સાત વાગ્યે થઈ. શ્રી નૈપ્રથભાઈએ ઈશ્વર-નામ-મહિમા, પ્રણવ-જપ-માહાત્મ્ય, પ્રણવ-અષ્ટક અને ગુરુઅષ્ટકનું ગાન કરીને કાર્યક્રમની શરૂઆત કરી. ત્યારબાદ ગાયત્રીમંત્રના વાચિક જાપ કરવામાં આવ્યા. ઉપસ્થિત સૌ ગુરુભાઈબહેનો ગાયત્રી મંત્રના જાપ તલલીન થઈને કરી રહ્યાં હતાં ત્યારે વાતાવરણ દિવ્ય લાગતું હતું. ગાયત્રીમંત્રના જપ બાદ નૈપ્રથભાઈએ એક ભજન

જે જે સાચી સમજ પમાય, તે તે ગુરુપૂજન ગણાય,
જે જે દુર્ગુણ છૂટી જાય, તે તે પ્રભુભજન ગણાય. -

ગવડાવ્યું. ભજન બાદ સ્વાધ્યાયની શરૂઆત થઈ. સ્વાધ્યાયમાં સદ્ગુરુની આરતી, ગુરુમહિમા તથા ગુરુગીતાના શ્લોકો અને તેનો ગુજરાતી અનુવાદ બધાં ગુરુભાઈબહેનો ભક્તિભાવપૂર્વક બોલ્યાં. સ્વાધ્યાય ચાલતો હતો તે દરમ્યાન પ.પૂ. ગુરુદેવ હોલમાં પધાર્યા. પૂજ્યશ્રીનાં દર્શન થતાં જ સૌનો ઉત્સાહ અનેક ગણો વધી ગયો. સ્વાધ્યાય બાદ સૌએ દૂધ અને નાસ્તાની પ્રસાદી લીધી. નાસ્તો કરી સૌ સમયસર હોલમાં આવી ગયાં.

કાર્યક્રમના બીજા ભાગની શરૂઆત ભજનગાન સાથે થઈ. લગભગ દસ વાગવા આવ્યા હતા. સભાખંડ ગુરુભક્તોથી ખચોખચ ભરાઈ ગયો હતો. પૂજ્યશ્રીએ પ્રવચનની શરૂઆત કરી -

“સત્ય-ધર્મ ગુરુદેવની જય. સત્ય અને ધર્મ એ જ આપણા ગુરુદેવ અને તેમની જય તો જ આપણી જય.

“આજના આ ગુરુપૂર્ણિમા મહોત્સવ પ્રસંગ નિમિત્તે આપ સર્વે બાળકો, બહેનો, ભાઈઓ, વૃદ્ધો વગેરે, ચારે બાજુ ઘણો જ વરસાદ હોવા છતાં પણ કેટકેટલી મુશ્કેલી વેડીને દૂરદૂરથી કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવા આવ્યાં છો. તમારા સર્વેનો ઉત્સાહ જોઈને અમને પણ ઉત્સાહ ચડે છે. અને એ વાત પણ સાચી કે જ્યાં સુધી શરીર સારું હોય ત્યાં સુધી આવા કાર્યક્રમમાં ભાગ લઈ શકાય. કાળક્રમે ઉંમર થાય અને શરીર અશક્ત થઈ જાય પછી હાજર રહેવું હોય તોય ના રહી શકાય. તો, અત્યારે જ્યાં સુધી તમારા શરીર સારાં છે અને અમારું શરીર પણ સારું છે ત્યાં સુધી આ આનંદ કરીએ છીએ, તે માટે ભેગાં થઈએ છીએ. તેથી જેટલો વધુમાં વધુ આનંદ પ્રાપ્ત કરાય તેટલો કરી લેવો જોઈએ. અને આનંદ એટલે મુખ્ય ક્યો આનંદ ? સાચી સમજણની વાતોનો, સાચી સમજણની પ્રાપ્તિનો આનંદ. આમ જોઈએ તો સાચી સમજણની વાતો હર વખતે એક જ સરખી હોય છે. જેમ કે ‘સાચું બોલવું’ આ વાત એક વખત સાંભળીએ કે સો વખત સાંભળીએ, એ એક જ સરખી છે. તો પછી આવી વાતો ફરીફરીને આપણા દરેક કાર્યક્રમોમાં શા માટે સમજાવવામાં આવે છે, સંભળાવવામાં આવે છે ? કારણ કે આપણે વહેવારના અને પ્રર્પચના ચકાવામાં એવા ગૂંચાઈ જઈએ છીએ કે એ વાતોને આપણે ભૂલી જઈએ છીએ. તો, આ વાતો ભૂલી જવાય નહીં અને ફરીફરીને તાજ થાય તે માટે વારંવાર કરવામાં આવે છે. સાચી સમજણની વાતો અને હકીકતો આપણને જીવનમાં ભાષારૂપ છે, અતિ અગત્યની છે, જેનાથી મનુષ્યજન્મ સાર્થક કરવાનો છે. તેથી એ વાતો ફરીફરીને સાંભળવી જોઈએ. અને એવી વાતો ફરીફરીને આપણે આપણા ગુરુસંતો પાસેથી સાંભળવાથી એ આપણાં હૃદયમાં ચોટી જાય છે અને તેથી આપણા ઉપર વધુ અસર કરે છે.

“અમે દર વખતે આવા કાર્યક્રમમાં તમને મળીએ

ત્યારે વિચાર કરીએ છીએ કે આ વખતે અમારે બિલકુલ જ બોલવું નથી. બીજાં, જે તૈયાર થયાં છે તે પણ થોડું બોલતાં રહે, જેથી તેમને જાહેરમાં બોલવાનો અભ્યાસ થતો જાય અને અમને આરામ મળે. પરંતુ તમને મળીએ છીએ એટલે મન ઉપર કાબૂ રાખી શકતા નથી. મનમાં એમ થાય કે અમે અહીં હાજર છીએ અને બોલી શકીએ છીએ ત્યાં સુધી તો તમને બે શબ્દો સંભળાવીએ, સમજાવીએ. બીજું તો તમારે અમારી પાસેથી શું જોઈએ છે ? તમારી પાસે શું નથી ? તમારે અમારી પાસેથી બીજું કંઈ જ જોઈતું નથી, ભગવાનની દયાથી તમારી પાસે બધું જ છે. આથી અમે તમને સતત સાચી સમજણની વાતો કરીએ છીએ કેમ કે ગુરુસંતોના હૃદયમાંથી, એમના પ્રાણને સ્પર્શીને જે શબ્દો નીકળે છે એની અસર આપણા ઉપર ઘણી જ સારી થાય છે.

“વર્ષોથી અમે આ એક જ વાત સતત કહેતા આવ્યા છીએ કે જીવનમાં સાચી સમજણ જ મુખ્ય છે. વર્ષો જૂના અમારા ભક્તોમાંથી કોઈ કોઈ ભક્તો અમારાથી છૂટા પડી ગયા છે, તો વળી છૂટા પડી ગયા હતા તે પાછા ભેગા પણ થઈ ગયા છે. કોઈ બે વર્ષથી, તો કોઈ બાર વર્ષથી, તો કોઈ વીસ વર્ષથી છૂટા પડી ગયા હોય તે સૌ જ્યારે ફરીને મળવાનો પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે આજથી વીસ કે ત્રીસ વર્ષ પહેલાં અમે તેમને જે વાતો સમજાવેલી એ જ વાતો આજે પણ સમજાવીએ છીએ. અમારી પાસે બીજું કંઈ છે નહીં. તે વખતે જે વાતો અમે કહેતા હતા એ જ વાત આજે પણ કહેવાની છે. તમને કદાચ એમ હોય કે ‘આટલાં વર્ષો વહી ગયાં તો હવે કંઈક નવું સાંભળવા મળશે એટલે આપણે ગુરુજી પાસે જઈએ.’ તો ના, તે વખતે અમે જે કંઈ કહેતા હતા એ જ આજે પણ કહેવાનું છે. વહેલું કે મોડું તમારે જીવનમાં એ જ અપનાવવાનું છે. એ સિવાય કદી સુખશાંતિ નથી મળવાના. જે ભક્તો અમારાથી છૂટા પડી જગત આખામાં ફરી આવ્યા, જગતના કેટલાય લેભાગુ ગુરુઓ પાસેથી અનેક વાતો સાંભળીને પાછા અહીં આવ્યા તેમને મનમાં નક્કી થઈ જ ગયું હશે કે બીજા ગુરુઓએ તેમના આશીર્વાદ દ્વારા તેમને સુખસાચળી આપવાની વાતો કરી હશે, સોનાનો વરસાદ વરસાવવાની વાત કરી હશે અને આમ કહી જેમને કોણીએ ગોળ ચોટાડ્યો હશે તે બધાંયનો કોણીનો ગોળ

અત્યાર સુધીમાં ઊખડી ગયો હશે. અને તે કારણે તેઓ પાછા અહીં ઉપસ્થિત થયા હશે. અને જે તદ્દન લોભી અને લાલચુ સ્વભાવના છે તે મોટી મોટી વાતોમાં જ લોભાયેલા છે કે ક્યારેક તો કંઈક થશે - ક્યારેક તો કંઈક થશે અને એમ મૃગજળ પાછળ જીવન વેડફી રહ્યા છે. જેમની થોડીધણી પણ બુદ્ધિ ચાલે છે તે એક, બે કે પાંચ વર્ષમાં સમજી ગયા હશે કે પેલા લેભાગુ ગુરુઓની વાતો લોભામણી છે, છેતરામણી છે.

“મુખ્ય વાત છે આપણે પોતે નીતિ અને ધર્મથી ચાલવાની, આપણે જાતે મહેનત કરવાની. આપણે જાતે મહેનત કરીને, પ્રયત્ન કરીને પોતાને અને આખા કુટુંબને સુખી કરવાનું છે. આપણું કુટુંબ સારા રસ્તે ચાલે તેનો પ્રયત્ન આપણે જાતે કરવાનો છે. તો જ સાચા સુખશાંતિ મળશે. સુખ અને શાંતિ કાંઈ આકાશમાંથી વરસવાનાં નથી કે પાતાળમાંથી ફૂટી નીકળવાના નથી. અમારી સડસઠ વર્ષની ઉંમર થઈ ત્યાં સુધી વર્ષોથી અમે આ વાત જ કરીએ છીએ કે સુખ અને શાંતિ સાચી સમજણમાં રહેલા છે અને સ્વપ્રયત્ને તે પામી શકાય છે. અમારી આ વાતો કોઈ કોઈને શુષ્ક લાગે, તેઓ વિચારે કે ‘બાપુ સુખશાંતિ અને સાચી સમજણની વાતો કાયમ કરે છે પરંતુ માથે હાથ મૂકીને આશીર્વાદ આપતા નથી કે જેથી આપણો રોગ ટળી જાય, કે આપણી પાસે રૂપિયાના ઢગલા થઈ જાય, કે આપણને નોકરી મળી જાય, કે મહેનત કર્યા વિના પાસ થઈ જઈએ. તો પછી, હવે એવું કાંઈ કરતા હોય, એ બધું આપતા હોય ત્યાં જઈએ.’ આમ વિચારી અમારી પાસે આવીને પૂછે કે, ‘બાપુ, અમે ફલાણી જગ્યાએ જઈએ?’ ત્યારે હંમેશાં અમે તેમને કહીએ છીએ કે એમાં અમને પૂછવાની ક્યાં જરૂર છે ? તમે તમારે આનંદથી જાઓ. તમને એમ લાગે કે યોગભિક્ષુજી પાસેથી જે કાંઈ મળે છે તેનાથી વધુ બીજી જગ્યાએ મળે છે તો જરૂર ત્યાં જાઓ. અને તમને તેની ખાતરી થાય તો મને પણ વાત કરજો તો હું પણ પેલું વધારાનું લેવા માટે ત્યાં આવીશ.

“તો આમ, આપણી પાસેથી બીજાની પાસે જવા માટે પણ આપણે બારણાં ખુલ્લાં રાખ્યાં છે અને બીજે ગયા પછી એમ લાગે કે ના, અહીં બરાબર નથી, ડુંગરા દૂરથી રૂડા લાગતા હતા. બધી વાતો સાંભળી હતી પણ ગયા

પછી ખબર પડી કે અહીં એવું કાંઈ નથી. અહીં તો શિષ્યો મૂંડવાની વાતો છે. કોના કેટલા શિષ્યો થયા ? કોણે કેટલી કંઠી બંધાવી ? કોણે કેટલું લવાજમ ભર્યું ? આવી લોભ, લાલચ અને પૈસા પ્રકાવવાની વાતો છે. જ્યારે અહીં આપણે તો નથી કોઈને કંઠી બાંધતા, કે નથી તો કોઈને શિષ્ય બનાવતા, કે નથી તો કોઈને દ્રવ્ય લઈને જમવાનો કે કાર્યક્રમનો પાસ આપવામાં આવતો, આ રીતની આપણી રીતિ-નીતિ-વિધિ છે. તો, આપણી પાસેથી બીજે આકર્ષાઈને બહાર ગયા પછી ખબર પડે કે બહાર માટે જેવું સાંભળ્યું હતું તેવું કાંઈ છે જ નહીં. હવે પાછા યોગભિક્ષુજી પાસે કઈ રીતે જવું તે અંગે શરમ-સંકોચ થાય તો એના માટે પણ કહી દીધું છે કે અમારી પાસેથી બીજા પાસે જવા માટે પણ બારણાં ખુલ્લાં છે, બીજા પાસે જઈ અને પાછા આવવા માટે પણ બારણાં ખુલ્લાં છે. કોઈ જ બંધન નહીં. પણ હા, પાછા આવતી વખતે વધુ સરળ થઈને આવવું જોઈએ. જેમ લોઢાની સાંકળનું બંધન છે તેમ જ સોનાની સાંકળનું પણ બંધન જ છે. સોનાની સાંકળ કંઈ ખવાતી નથી. ખાવામાં તો અનાજ જ કામ આવે છે. તો, ચાહે લોઢાનું બંધન હોય કે ચાહે સોનાનું બંધન હોય પણ તે બંધન જ છે. અમે કોઈનેય એ બંધનમાં રાખવા માંગતા નથી. અમે ઈચ્છીએ છીએ કે તમે સૌ મુક્ત થઈ જાઓ. તમે બીજા બધામાંથી મુક્ત થઈ જાઓ અને અમારામાં બંધાઈ રહો એમ અમે ઈચ્છતા નથી. પરંતુ અમે તો ઈચ્છીએ છીએ કે અમે તમને જે સાચી સમજણ આપી છે એ સમજણ દ્વારા તમે છેવટે અમારામાંથી પણ મુક્ત થઈ જાઓ. થોડા સમય પહેલાં ‘ધર્મમેઘ’માં પ્રતિષ્ઠિત સદ્ગૃહસ્થો આવેલા ત્યારે આ બધી વાતો થયેલી. ત્યારે તેઓ અમને કહે કે ‘ગુરુજી, આપ કહો છો કે અમારામાંથી પણ મુક્ત થઈ જાઓ - એ ન સમજાયું. એ શું ?’ અમે કહ્યું - એનો અર્થ એ કે તમે એટલા બધા વીતરાગી થઈ જાઓ કે કોઈનામાંય મોહ-મમતા ન રહે. અસ્તુ.

“થોડા દિવસો પહેલાં પેપરમાં ડિપ્રેશન (હતાશા) વિષે એક સુંદર લેખ આવેલો. મનુષ્યના જીવનમાં એવી હતાશા વ્યાપી જાય કે તેને ના ખાવું ગમે, ના પીવું ગમે, ના હરવું ગમે, ના ફરવું ગમે; ના જીવવું ગમે, ના મરવું ગમે, આવી સ્થિતિ સર્જઈ જાય. સામાન્ય રીતે મનુષ્યને

જીવવું ન ગમતું હોય તો મરવું ગમતું હોય. પરંતુ હતાશામાં - ડિપ્રેશનમાં મરવું પણ ન ગમે એવી સ્થિતિ થાય. દરેકના જીવનમાં વહેલા કે મોડા, વત્તા કે ઓછા પ્રમાણમાં હતાશાની આ તબક્કો આવતો હોય છે. પેપરમાં, આવી સ્થિતિમાં જીવી રહેલા મોટામોટા, સારાસારા, નામોંકિત લોકોનાં નામ આવેલા. આ વાત અમે અમારા મોટાભાઈ સાથે કરતા હતા કે બનતા સુધી મોટી ઉંમર થયા પછી કે ક્યારેક યુવાન ઉંમરના મનુષ્યના જીવનમાં ડિપ્રેશન-હતાશા - ભાંગી પડવા રૂપી તબક્કો આવતો હોય છે. આ તબક્કો જીવનમાં કદી ન આવે એ માટે જીવનમાં સાચી સમજણરૂપી ઉચ્ચ પ્રકારનું આધ્યાત્મિક જ્ઞાન દૃઢભૂમિ થઈ ગયું હોવું જોઈએ. પાતંજલ યોગદર્શનના સમાધિપાદમાં તે માટેનું એક સુંદર સૂત્ર છે. સ તુ દીર્ઘકાલ નૈરન્તર્ય સત્કારાસેવિતો દૃઢભૂમિઃ.

“મનુષ્યના જીવનમાં હતાશાની, ભાંગી પડવાની સ્થિતિ કદી ન આવે એટલા માટે સાચી સમજણરૂપી આધ્યાત્મિક દૃઢ જ્ઞાનની આવશ્યકતા છે. જ્યારે આપણે જીવનમાં ભાંગી પડીએ છીએ ત્યારે આપણને કોઈ પ્રવૃત્તિ ગમતી નથી, અને તેમાંય વળી મોટા ભાગે તો મરવું જ ગમે છે. જીવનની કોઈપણ પ્રવૃત્તિમાં રસ પડે નહીં તેવી પરિસ્થિતિમાં સાચો સાથ કોણ આપે છે ? આધ્યાત્મિક જ્ઞાન. અને એ આધ્યાત્મિક જ્ઞાન એટલે શું ? ઘણી વખત મનુષ્યને મૃત્યુનો ભય સતાવે છે; કે જે ભયને યોગશાસ્ત્રમાં અભિનિવેશ કલેશ કહ્યો છે. એ સમયે એવું લાગે છે કે હવે મૃત્યુ આવી જ ગયું છે, હવે મરી જ જવાના છીએ. એ સમયે સામાન્ય મનુષ્ય ભાંગી પડે છે. પરંતુ જે મનુષ્યને આધ્યાત્મિક જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયેલી હોય તેને તે જ્ઞાનનો સહારો મળી રહે છે. મૃત્યુ સમયે તે જ્ઞાનને કારણે એવો વિચાર આવે છે કે કદાચ મૃત્યુ આવશે અને મરી જઈશું તોય શું નુકસાન થવાનું હતું અને જીવી ગયાં તો એથી કયો લાભ થવાનો હતો ! આવી સાચી સમજણની સ્થિતિ એ ઊંચામાં ઊંચું જ્ઞાન છે. તો જ્ઞાનને એટલું બધું દૃઢ કરવું જોઈએ, એટલું બધું દૃઢ કરવું જોઈએ કે તે અવિખલવા થાય. યોગશાસ્ત્રના સાધનપાદમાં સૂત્ર છે - વિવેકખ્યાતિર અવિખલવા હાનોપાયઃ. હાન એટલે મોક્ષ-મુક્તિ. મોક્ષ, એ તો શરીર છોડ્યા પછીની વાત છે. પરંતુ શરીરની હાજરીમાં ગમે

તેવી પરિસ્થિતિમાં પણ ભાંગી ના પડીએ એ મોટામાં મોટી મુક્તિ છે. સાચી સમજણની પ્રાપ્તિ થઈ છે તે કેવી હોય ? “અવિખલવા”. એ સમજણમાં કદી પણ વિખલવ એટલે કે બળવો ના આવે. કદાચ એ સમજણ પ્રમાણે વર્તી ના શકીએ પરંતુ સમજણમાં તો બળવો ન જ આવે. આપણામાં એ વાત દૃઢ થઈ જવી જોઈએ કે આટલાં વર્ષો સુધી શુરુજીએ સતત જે જ્ઞાન આપણાં હૃદયમાં રેડ રેડ કર્યું છે, હથોડાના ઘા મારીમારીને જે ઘાટ ઘડ્યા છે તે બધું ખોટું હોઈ શકે જ નહીં, તે સાચું જ હોય. આપણે ભલે તે પ્રમાણે વર્તી શકતાં નથી પણ તે છે તદન સત્ય.

જ્યારે મનુષ્યને આ સમજણ પાકી થઈ જાય છે કે મરી જવાય તોય એમાં શું નુકસાન છે ત્યારે આવી સમજણથી જીવનમાં એક જબરજસ્ત સહારો મળી જાય છે. તે મનુષ્ય પછી આવા સમયે વિચારે કે આ દુકાન છૂટી ગઈ, કે આ મોટર-બંગલા છૂટી ગયા, કે ઘર છૂટી ગયું, કે બાયડી છૂટી ગઈ, કે ભાયડો છૂટી ગયો તો એમાં નુકસાન શું થયું ? એથવા તો જીવી ગયાં તો કયો મોટો ફાયદો થયો ? નહીં નુકસાન કે નહીં ફાયદો. વળી બીજી પણ એક વાત યાદ રાખવાની છે. ઉપરોક્ત સમજણ પ્રાપ્ત કર્યા પછી હિમાલયમાં ચાલ્યા જવાની જરૂર નથી. પછી તો આપણા જીવનનું જે કાંઈ કાર્ય કરતા હોઈએ તે ભલે કરતા રહીએ પણ અંદરની સમજણ પાકી થઈ જવી જોઈએ.

ગુરુસંતો પાસેથી તો આપણને સાચી સમજણ પ્રાપ્ત થઈ પરંતુ વધુ સમય માટે સતત આપણે કયા વાતાવરણમાં રહેવાનું છે ? વહેવાર અને પ્રપંચના વાતાવરણમાં. દીકરાઓ, દીકરીઓ, પતિ, પત્ની, મિત્રો, નોકરી, ધંધો, સવારે ઊઠીએ તે રાત્રે સૂઈ જઈએ ત્યાં સુધી એ વહેવાર અને પ્રપંચમાં જ રહેવાનું છે. તેથી આપણે જે સમજણ પ્રાપ્ત કરી છે તે વિખલવાળી થઈ જાય છે, થોડી મંદ થઈ જાય છે. આમ કેમ બને છે ? સાચી સમજણ ઉપર અણસમજની થોડી ધૂળ લાગી જવાથી સાચી સમજણ મંદ પડી જાય છે. એ ધૂળને ઉડાડવા માટે, એ ધૂળને સાફ કરી પ્રાપ્ત જ્ઞાનને ફરી-ફરીને તાજું કરવા માટે આપણે ગુરુપૂર્ણિમાના દિવસે ગુરુસંતો પાસે જઈએ છીએ અને સ્વાધ્યાય-સત્સંગનો લાભ લઈએ છીએ કે જેથી જે વહેવાર અને પ્રપંચ

આપણા ઉપર ચડી બેઠી છે એને આપણે ઉતારી નાખીએ અને સાચી સમજણમાં પાછા મસ્ત થઈ જઈએ. જો વહેવાર અને પ્રપંચ આપણા ઉપર ચડેલો અને ચડેલો જ રહે અને એવી પરિસ્થિતિમાં જો આપણું ધારેલું જરા પણ ના થાય, આપણી યોજના પ્રમાણેનું કામ ના થાય તો આપણે હતાશ થઈ જઈએ, સાવ ભાંગી પડીએ, કાં ગુસ્સો આવે કાં બીમાર થઈ જઈએ અથવા તો રોષમાં આવી જઈએ. કુટુંબ માટે અને સમાજ માટે આપણાથી જે કાંઈ બન્યું તે બધું ભરપૂર મહેનત કરીને ક્યું. સૌને સુખી કરવા માટે, રાજ રાખવા માટે ખૂબ ખૂબ ક્યું અને તોય તેઓ સુખી ના થઈ શક્યાં તો તેથી આપણે દુઃખી નહીં થવાનું પણ માનવાનું કે આપણે તો તેમના માટે ક્યું, છતાંય તેઓ પામ્યાં નહીં તો તેમનું પ્રારબ્ધ. જેમ કબીરજી કહે છે ને કે - કબીરા તેરી ઝોંપડી, ગલક ફે કે પાસ, ફરેગા સો ભરેગા, તુ ક્યો ભયા ઉદાસ.

“આજે ગુરુપૂર્ણિમાના દિવસે તમે સૌ સાચી સમજણ પ્રાપ્ત કરો, જે સમજણ પ્રાપ્ત કરી છે તેને બરાબર દૃઢ-ભૂમિ કરો અને જીવનમાં એનો પૂરેપૂરો લાભ લ્યો. તમારા જીવનમાં પણ અનેક પ્રકારની મહાભયંકર ઉલ્કાનો આવવાની અને જવાની. અત્યારે જે ભૌતિક સુખો છે તે પણ કાંઈ કાયમ સુખ તરીકે રહેવાનાં નહીં. એમાંય ઉતાર-ચઢાવ આવવાના છે. એ સમયે કાંઈ સમજણ લેવા નહીં જવાય. પરંતુ અત્યારે જે સાચી સમજણ આપવામાં આવે છે તે દૃઢભૂમિ થઈ હશે તો તે સમયે કામ આવશે. જેમ આપત્તિકાળમાં અગાઉ સંઘરી રાખેલું બેંક બેલેન્સ કામ આવે છે તેમ દૃઢભૂમિ થયેલ સાચી સમજણનું બેંક બેલેન્સ કે જે અતિ સૂક્ષ્મ છે તે ભાંગી પડવાના સમયે કામ આવશે. અમુક પરિસ્થિતિમાં જ્યારે આપણે પરવશ થઈ જઈએ ત્યારે નીતોના ટોપલે ટોપલા અને સોનાની ગમે તેટલી ઈટો ભેગી કરેલી હોય તે કામ નથી આવતી. પરંતુ તે સમયે સમજણરૂપી સૂક્ષ્મ બેંક-બેલેન્સ કામમાં આવે છે. તે આપણને હતાશ થવા દેતું નથી કે ભાંગી પડવા દેતું નથી. બાકી તો આપણું આ શરીર પણ નથી રહેવાનું. આપણું પોતાનું શરીર પણ એક દિવસ છૂટી જવાનું છે. તો પછી આપણા શરીરથી તો બીજી કઈ એવી કીમતી વસ્તુ છે કે જેના જવાથી આપણે ભાંગી પડીએ.

“ઉપરોક્ત વાતને હર વખત અતિ મક્કમતાપૂર્વક

અમે તમારી સમક્ષ રજૂ કરીએ છીએ. વર્ષોથી આ જ પ્રકારનો સત્સંગ જ્યાં જઈએ છીએ ત્યાં થાય છે. તમને સૌને ઉપરાઉપરી આ જ સંભળાવીએ છીએ કે સૌ સતત મૃત્યુને યાદ રાખો. શા માટે ? ભાંગી પડવા માટે નહીં પરંતુ તેથી ખોટાં કામો કરતાં અટકીએ એટલા માટે. બાકી તો મૃત્યુ શું બગાડી શકવાનું હતું ? જ્યારે સાચી સમજણની પ્રાપ્તિ થઈ જાય ત્યારે ખબર પડે કે મૃત્યુ એટલે શું ? જેમ કે એક પુરુષને, એક સ્ત્રી આકર્ષક લાગે, વિજ્ઞાતીય લાગે. પરંતુ એ પુરુષ ડૉક્ટર હોય તો એને એ સ્ત્રીની સારવાર કરતાં ક્યાંય સ્ત્રી ના દેખાય, તેને તો એક શરીરનાં બધાં અંગો જ દેખાય. આમ, તેને એ સ્ત્રીનું આકર્ષણ ના રહે, મોહ ના રહે, મમતા ના રહે. મૃત્યુને પણ એ રીતે સમજીએ કે મૃત્યુ એટલે શું ? શા માટે તેનાથી ડરવું જોઈએ ? એથી આપણને એવું તો ક્યું મોટું નુકસાન થવાનું છે કે તેનાથી ડરવું જોઈએ ?! અને જીવતાં રહીને એવી તો કયો મોટો લાભ થઈ જવાનો છે.

“આ બધી સાચી સમજણ આપણી સાથે દૃઢ થઈને રહે તો આપણે ગુરુપૂર્ણિમા ઊજવેલી સાર્થક થઈ કહેવાય. વર્ષમાં એક જ વખત ગુરુપૂર્ણિમા આવે છે. તે વખતે જે વાતો થાય તેને બરાબર સાંભળી, સમજી અને જીવનમાં ઉતારીએ તો મનુષ્યજન્મ સાર્થક થયો કહેવાય, ગુરુપૂર્ણિમામાં ભાગ લીધો લેખે લાગ્યો કહેવાય. તમે સૌ અતિ ઉત્સાહપૂર્વક દરેક પ્રસંગમાં હાજર રહો છો, ઘણે દૂર દૂરથી આવો છો તેથી તમને ઘણી જ મુશ્કેલી પડતી હશે. પરંતુ તે મુશ્કેલી તમને ત્રાસજનક નથી લાગતી. કેમ કે આ વાતો અતિ કિમતી છે તે તમે સમજ્યાં છો. તો સાચી સમજણની આવી વાતો તમે સૌ વધુ ને વધુ સમજો, વધુ ને વધુ આત્મસાત્ કરો અને મનુષ્યજીવન સાર્થક કરો એવા ગુરુપૂર્ણિમાના દિવસે તમને સૌને આશિષ છે. પરમાત્માને એવી પ્રાર્થના કરીએ કે આપણી ઉપર એવી કૃપા વરસાવે કે હવે આપણને જે કાંઈ મળ્યું છે તેનાથી આપણે સંતુષ્ટ થઈએ. આપણને મળેલી સમજણને આપણે કદી ભૂલીએ નહીં. ગુરુપૂર્ણિમાના દિવસે પરમ ગુરુમહારાજ ઓમ્ પરમાત્માને એવી પ્રાર્થના કરીએ.”

પ.પૂ. ગુરુદેવની દિવ્ય વાણી સાંભળતાં સાંભળતાં ગુરુપ્રેમીઓ એટલાં તલ્લીન થઈ ગયાં હતાં કે પૂજનશ્રીનાં

આશીર્વચન ક્યારે પત્યાં તેનો પણ કોઈને ખ્યાલ ન રહ્યો. સૌ જાણે લાંબા સમય સુધી ધ્યાન કર્યા બાદ જાગૃત અવસ્થામાં આવ્યાં. પૂજ્યશ્રીનું પ્રવચન પૂરું થયું છતાં જાણે એમ લાગતું હતું કે હોલની દીવાલોને અથડાઈ અથડાઈને પૂજ્યશ્રીનો અવાજ હજુ પણ સંભળાઈ રહ્યો છે. પરંતુ વાસ્તવિકતા એ હતી કે પૂજ્યશ્રીનાં આશીર્વચન પૂરાં થયાં હતાં અને હવે આગળના કાર્યક્રમની જાહેરાત થવાની હતી.

હવે પછીનો કાર્યક્રમ હતો 'ઋતમ્બરા' દશાબ્દી વર્ષની પૂર્ણાહુતિનો. ઓમ્ગુરુ પ્રેમસમર્પણધ્યાનભિક્ષુ પરિવાર ટ્રસ્ટ દ્વારા છેલ્લાં દશ વર્ષથી "ઋતમ્બરા" નામનું ત્રિમાસિક પ્રગટ કરવામાં આવે છે. આજે "ઋતમ્બરા" સામયિક તેનાં દસ વર્ષ પૂરાં કરી અગિયારમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. તે નિમિત્તે આ સામયિકના માનદૂતંગ્રી નૈપથ વ્યાસે પ્રાસંગિક પ્રવચન કર્યું. પ્રવચન દરમ્યાન તેમણે 'ઋતમ્બરા' સામયિકની પ્રગતિની પ્રેરણાદાયી વાતો કરી. ગઈ ગુરુપૂર્ણિમાએ ઓ.પ્રે.પ. ટ્રસ્ટ દ્વારા કેટલાંક ઈનામોની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી, કે જે ઈનામો દશાબ્દી વર્ષ નિમિત્તે જે ગુરુભાઈબહેનોએ 'ઋતમ્બરા'નો અને તેમાં પિરસાતા સાહિત્યનો વધુમાં વધુ પ્રચાર-પ્રસાર કર્યો હતો તેમને પૂજ્યશ્રીના હસ્તે આપવાનાં હતાં. સામયિકના આજીવન સભ્યો બનાવવાના પ્રયત્નમાં વધુમાં વધુ સફળ રહ્યા હતા ડૉ. સદ્ગુરુસમર્પણભિક્ષુજી કે જેમણે દશાબ્દી વર્ષ દરમ્યાન ઘણાં જિજ્ઞાસુ વાચકોનો સંપર્ક કરેલો અને તેમાંથી કુલ રૂ.૩૩ આજીવન સભ્યો બનાવેલા. ઓ.પ્રે.પ. ટ્રસ્ટ તરફથી તેમને ભેટ-પ્રસાદોરૂપે કાંડા ઘડિયાળ આપવામાં આવી જે પૂજ્યશ્રીએ સ્વહસ્તે ડૉક્ટર ભિક્ષુને પહેરાવી. દ્વિતીય ક્રમે શ્રી જ્યાનંદભાઈ રાવલ હતા કે જેમણે ૧૭૫ જિજ્ઞાસુ વાંચકોને 'ઋતમ્બરા' ના આજીવન સભ્ય બનાવેલા. તેમને પૂજ્યશ્રીના હસ્તે ભેટપ્રસાદોરૂપે વોલ-ક્લૉક આપવામાં આવી. અમદાવાદના પ્રતિનિધિઓ શ્રી નૈપથ વ્યાસ (૬૮ સભ્યો), શ્રી પંકજ શાહ (૫૫ સભ્યો), શ્રી નવીન વ્યાસ (૩૯ સભ્યો), શ્રી શશીકાંતભાઈ પટેલ (૩૦ સભ્યો) તથા શ્રી હેમલતાબેન દવે (૧૪ સભ્યો)એ પણ 'ઋતમ્બરા' ના પ્રચાર-પ્રસારમાં અગત્યનો ફાળો આપ્યો. બહારગામના પ્રતિનિધિઓમાં મોખરે રહ્યા શ્રી રમેશ પંડ્યા. તેમને પણ પૂજ્યશ્રીના સ્વહસ્તે ભેટ પ્રસાદોરૂપે વૉલક્લૉક આપવામાં આવી.

સામયિકના વાર્ષિક સભ્યો બનાવવામાં પણ ડૉક્ટરભિક્ષુજી મોખરે હતા. તેમણે કુલ રૂ.૩૫ સભ્યો બનાવેલા. દ્વિતીય ક્રમે હંસાબેન દેવચંદભાઈ પટેલ હતાં કે જેમણે ૧૫૦ વાર્ષિક સભ્યો બનાવેલા. બંનેને પૂજ્યશ્રીના સ્વહસ્તે નક્કી કર્યા મુજબની ભેટ પ્રસાદો આપવામાં આવી. તેમના સિવાય શ્રી ગુરુધ્યાનભિક્ષુજી (૧૦૪ સભ્યો), શ્રી રમેશ પંડ્યા (૮૭ સભ્યો) અને શ્રી બિપિન શાહ (૬૧ સભ્યો) પ્રચાર-પ્રસારના કાર્યમાં નોંધપાત્ર ફાળો આપ્યો. આ બધો પ્રયત્ન શા માટે કરવામાં આવ્યો? પૂજ્યશ્રીની વાણીનો લાભ વધુમાં વધુ જિજ્ઞાસુઓને મળે તે માટે આ નમ્ર પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો. નિસ્વાર્થ ભાવે કરેલા આ કાર્યને મહદ્ અંશે સફળતા સાંપડી.

'ઋતમ્બરા' દશાબ્દી વર્ષની ઊજવણીની પૂર્ણાહુતિ કરતાં પૂજ્યશ્રીએ 'ઋતમ્બરા' સામયિક વિષેની, તેમાં પિરસાતા સાચી સમજણ આપનારા સાહિત્ય વિષેની, 'ઋતમ્બરા' સામયિકને મળેલા આવકાર વિષેની થોડી વાતો કરી. ત્યારબાદ નૈપથભાઈને થોડાં ભજનો ગાવાનો આદેશ કર્યો.

ભજનગાન ચાલતું હતું તે દરમ્યાન પૂજ્યશ્રી પોતાના આસનેથી ઊભા થયા. સાથે લાવેલ પોતાની બેગમાંથી શાલ, ખેસ, ઉપવસ્ત્ર, ધોતિયાં, સાડીનો વગેરે વસ્ત્રોનો સ્ટેજ ઉપર ઢગલો કર્યો. પછી આખા સભાગૃહમાં ફરીફરીને અનેક ગુરુભાઈ-બહેનોને આ વસ્ત્રો ઓઢાડ્યાં. આ કાર્યક્રમ પૂરો થયો એટલે દીર્ઘ પ્રણવોચ્ચાર અને ધ્યાનનો કાર્યક્રમ થયો. પૂજ્યશ્રીએ દીર્ઘ પ્રણવોચ્ચાર દ્વારા થતા ભામરી પ્રાણાયામ અને તે દ્વારા કરોડરજજુસ્થિત સૂક્ષ્માતિસુક્ષ્મ નાડીઓની શુદ્ધિની વાત કરી. આ કાર્યક્રમ બાદ ગુરુપૂજનનો કાર્યક્રમ શરુ થયો.

ગુરુપૂજન દરમ્યાન થોડી અવ્યવસ્થા થઈ તેથી થોડાં સ્વયંસેવિકા બહેનોએ મામલો સંભાળી લીધો. પહેલાં બહેનોએ ગુરુપૂજનનો લાભ લીધો. ત્યારબાદ ભાઈઓએ ગુરુપૂજન શરુ કર્યું. ભાઈઓ ગુરુપૂજન કરતા હતા તે દરમ્યાન બહેનોએ ભોજન-પ્રસાદ લીધો. ભાઈઓએ પણ ગુરુપૂજન કરી ભોજન-પ્રસાદ લીધો. પ્રસાદનો કાર્યક્રમ પત્યો ત્યારે લગભગ ત્રણ વાગવા આવ્યા હતા. સૌ સ્વયં-સેવકોએ તેમને સોંપેલું કામ ઝડપથી આટોપી લીધું. સૌ એક પછી એક આજના મહોત્સવને વાગોળતાં વાગોળતાં સ્વસ્થાને જવા માટે પ્રયાણ કરવા લાગ્યાં. આ પ્રમાણે એક દિવ્ય આધ્યાત્મિક કાર્યક્રમ સફળતાપૂર્વક સંપન્ન થયો.

ગંગેશ ગંગોત્રીની યાત્રાએ

સંકલન : શેખર પટેલ

તા. ૨૨-૫-૯૦ના રોજ બપોરે અમે સૌ પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગભિક્ષુજી સાથે લક્ષ્મણ કુટીરમાં ગયા. ત્યાં શ્રી અપરોક્ષાનંદજી હાજર હતા. શ્રી સત્યાનંદજી પણ ત્યાં જ બેઠેલા હતા. શ્રી સત્યાનંદજી બહુ જ ભાવુક તથા બોલકણા સંત છે. તેઓ બોમ્બે યુનિવર્સિટીના ફર્સ્ટલાસ ફર્સ્ટ ડબલ ગ્રેજ્યુએટ છે. પરંતુ ગુરુઆજ્ઞાથી વૈરાગ્ય પાસ કરી તેઓ સંતોની સેવામાં લાગી ગયા છે. તેઓ પૂજ્યશ્રીને તેમની રૂમમાં લઈ ગયા, જ્યાં તેઓ સાધના કરે છે. તેમની રૂમ ઘણી જ નાની હતી. આશરે ૫' x ૭' x ૪'ની હશે. પરંતુ આટલી નાની રૂમમાં પણ બધી જ જીવનજરૂરી વસ્તુ ગોઠવેલી હતી. સ્વામીજીએ તેમની રૂમની બારીમાંથી ગંગાકિનારે ધ્યાનમાં બેઠેલાં એક સન્નારીને બતાવ્યાં કે જે રોજ સાંજે ૪ થી ૬ વાગ્યા દરમ્યાન ત્યાં ધ્યાનમાં બેસે છે. પૂજ્યશ્રીએ શ્રી સત્યાનંદજીને આધ્યાત્મિક સાહિત્ય ભેટ આપ્યું. જ્યારે શ્રી સત્યાનંદજીએ પૂજ્યશ્રીને 'લક્ષ્મણમાલા' નામનું મોટું પુસ્તક ભેટ આપ્યું. તેઓ કોઈને પોતાની સહી નથી કરી આપતા પણ પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે તરત જ પુસ્તકમાં 'પૂ. યોગભિક્ષુજીને ભેટ' એમ લખીને સહી કરી આપી. ત્યારબાદ આખો આશ્રમ બતાવ્યો. આશ્રમ ખૂબ જ સુંદર હતો. તેમના આશ્રમને અડીને જ ભગીરથી-ગંગા અને કેદારગંગાનો સંગમ થાય છે. આ સંગમસ્થાન તેમણે છેક નીચે ઊતરી, ઘાટ ઉપર લઈ જઈ બતાવ્યું. ખૂબ જ રમણીય સ્થળ હતું.

લક્ષ્મણ કુટીરથી નીકળી અમે સૂર્યકુંડ ગયા. પૂજ્યશ્રીએ ત્યાં ઘણા ફોટા પાડ્યા. ત્યાં ગંગાજીનો ધોધ શિવલિંગ ઉપર પડે છે. ગંગાજીનો પ્રવાહ વધતાં શિવલિંગ દેખાતું બંધ થઈ જાય છે તે સમજાવ્યું. ત્યાંથી અમે સુંદરાનંદજીના આશ્રમે ગયા.

સ્વામી સુંદરાનંદજી ગંગોત્રીમાં ફોટાવાળા સંત તરીકે

ઓળખાય છે. તેઓ તેમના ગુરુ તપોવનજી મહારાજના આદેશથી અહીં એકલા રહે છે. પૂજ્યશ્રીએ આજથી સત્યાવીસ વર્ષ પહેલાં સુંદરાનંદજીને મળવાનો સંકલ્પ કરેલો તે આજે પૂરો થયો. બહિરંગ યોગ ઉપર જે પુસ્તક લખાયેલ છે તેમાં સુંદરાનંદજીનો ઘણો મોટો ફાળો છે. તેમના આશ્રમમાં પણ બહિરંગ યોગની ક્રિયા દર્શાવતા ઘણા ફોટા છે, જે તેમના કથા મુજબ ૧૯૫૨ની સાલના છે. પૂજ્યશ્રીએ આ બધું જોઈ તેમને કહ્યું કે "જબ મેં આપકી ભાત દૂસરે સંતો કી કરતા હું ઔર જબ પૂછતા હું કિ સિફ પુસ્તકમે સુંદરાનંદજીકા નામ કયું આતા હૈ તબ વે કહતે હૈ કિ સુંદરાનંદજી અબ સંત નહી હૈ, વે તો અબ ફોટોગ્રાફી સંત હૈ." આ વાત સાંભળી સુંદરાનંદજી કહે "વે લોગ બહુત અચ્છે હૈ. મેરા મૈલ મોનેકા કાર્ય કર રહે હૈ." કેટલી બધી નિર્મળતા !

સુંદરાનંદજીએ તેમના આશ્રમમાં સંગ્રહેલ કાષ્ટના જુદા જુદા ટુકડાની ઓળખ આપી. આશ્રમની આગળના ભાગમાં જ એક મોટું દેવદારનું ઝાડ છે જે બે ભાગમાં વહેંચાઈ જાય છે. તેને તેમણે શિવ અને શક્તિના રૂપમાં ઓળખાવ્યા. આ ઉપરાંત ઝાડ પાસે મૂકેલો શિવલિંગ આકારનો કાષ્ટનો ટુકડો પણ બતાવ્યો, કે જેમાં કુદરતી રીતે જ ત્રિપુંડ તથા બે મનુષ્યાકૃતિ અંકિત થયેલી દેખાતી હતી. સુંદરાનંદજીનો આશ્રમ જોઈ તેમને જયનારાયણ કરી અમે યોગાશ્રમ તરફ ગયા.

યોગાશ્રમના સ્થાપક શ્રી અખંડાનંદજી છે. હાલમાં આશ્રમનું સંચાલન શ્રી નિજાનંદજી સંભાળી રહ્યા છે. યોગ-શિક્ષણ વિષેની પૃચ્છા કરતાં તેમણે જણાવ્યું કે "અહીં યોગ શિક્ષણવાડામાં આવતો નથી. પરંતુ જે ખરેખર યોગસાધક છે અને યોગસાધના માટે જેઓ શ્રી અખંડાનંદજીની ચિઠ્ઠી લઈને આવે છે તેમને આશ્રમમાં સ્થાન આપવામાં આવે છે." પૂજ્યશ્રીએ તેમને સાહિત્ય ભેટ આપ્યું. યોગાશ્રમમાંથી બહાર આવી અમે અમારા

નિવાસસ્થાન કૃષ્ણાશ્રમમાં ગયા. કૃષ્ણાશ્રમમાં આરતી ચાલતી હતી. આરતીમાં ભાગ લઈ અમે સૌ અમારા રૂમમાં ગયા. થોડો નાસ્તો કરીને સૂઈ ગયા.

તા. ૨૩-૫-૯૦ ના રોજ બપોરે અમે સૌ બહાર નીકળ્યા. દરરોજ શ્રી સત્યાનંદજીને ત્યાંથી દૂધ લાવતા હતા તેથી પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞા થવાથી તેમને રૂા. ૧૦૧/- ભેટ તરીકે આપ્યા. પૂજ્યશ્રી સાથે અમે નાગાબાવાની કુટિરે જવા નીકળ્યા. રસ્તામાં બરફના બે ગ્લેસિયર આવ્યા. તે પસાર કરી અમે નાગાબાવાની કુટિરે પહોંચ્યા. તેઓશ્રી એક ભાઈબહેન સાથે વાત કરતા હતા. પૂજ્યશ્રી સાથે અમે સૌએ તેમને નમોનારાયણ કર્યા. તેમણે તેનો પ્રત્યુત્તર આપ્યો. એક સંત બીજા સંતને તરત ઓળખી જાય છે. બાવાજીએ તેમની પાસે બેઠેલા ભાઈને પૂજ્યશ્રીની ઓળખ આપતાં કહ્યું કે 'આ બહુ મોટા સંત છે.' પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું 'આ શરીરને લોકો યોગભિક્ષુના નામથી ઓળખે છે. હું આપની પાસે ભિક્ષા લેવા આવ્યા છું. આપ મારી ઝોળી ભરી દો.' જવાબરૂપે સ્વામીજી ઉર્દૂમાં એક શેર બોલ્યા. પૂજ્યશ્રીએ બાવાજીને કહ્યું 'આપ હમને સંત કહલે હો, લેકિન દેખો મૈને કિતને કપડે પહને હૈ ઔર આપ કેસે બૈઠે હો.' બાવાજીએ કહ્યું 'યે તો શરીર કા પરમ હૈ. શરીર જિસસે આદિ હો જાતા હૈ કિર ઉસે વહ કઠિન નહી લગતા. હમ તો આત્મા કી સોચતે હૈ. આપ ભી યહાં જયાહા રહો તો હમારી તરહ બિના કપડે રહ સકતે હો.' પૂજ્યશ્રીએ બાવાજીને કહ્યું 'આપ કૃપા કરો કિ મૈ કિર યહાં આ સકું ઔર એક-દો માસ ઠહર સકું.' બાવાજીએ કહ્યું 'વૈસા હી હોગા.' તેમની બાજુમાં બેઠેલા ભાઈએ કહ્યું કે 'આપ જરૂર આવી શકશો.' સ્વયં પૂર્ણ સ્વરૂપ પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે 'ભગવાન પોતાના કરતાં પોતાના ભક્તોની ઈચ્છા જલદી પૂરી કરે છે. કારણ કે ભગવાન ભક્તવત્સલ કહેવાય છે. માટે ભક્તની ઈચ્છા પૂરી કરવા માટે પણ મારે આવવાનું થશે જ.'

સૌ ભક્તો પૂજ્યશ્રીની ઉપરોક્ત વાત સાંભળીને આનંદાશ્ચર્યમાં ડૂબી ગયા. સ્વયં પ્રભુને પોતાની ઓળખાણ અનાયાસે જ આપી દીધી. સાંભળીને ગદ્ગદ

ન થવાય તો જ નવાઈ. બાવાજીની સંમતિ લઈ તેમનો ફોટો લીધો. ત્યારબાદ થોડો સમય ગાયત્રી મંત્રનો જપ કર્યો. પૂજ્યશ્રીએ બાવાજીને સાહિત્ય અને દ્રવ્યની ભેટ આપી. બાવાજીએ દ્રવ્યનો વિનયપૂર્વક અસ્વીકાર કરી માત્ર સાહિત્ય જ ભેટ તરીકે સ્વીકાર્યું.

બાવાજીની કુટિરેથી અમે પાછા ફર્યા. રસ્તામાં હંસગુફા પાસે શ્રી હંસાનંદજીના આશ્રમમાં ગયા. ત્યાં સત્સંગની શરૂઆત થતી હતી બરાબર તે સમયે જ બાવાજીને ત્યાં બેઠેલા પેલા ભાઈ અને તેમના પત્ની આવ્યા. તેમને જોઈ પૂજ્યશ્રીએ હસતાં હસતાં કહ્યું 'નાગાબાવાજીને ત્યાં તમે આગળ હતાં અને અમે પાછળ. અહીં અમે આગળ અને તમે પાછળ.' આ સાંભળી પેલા ભાઈએ કહ્યું 'પ્રભુ, યહ સબ આપકી મરજી હૈ.' સત્સંગ કરતાં શ્રી હંસાનંદજીએ કહ્યું કે આપ એક ગુજરાતી ભજન ગાવ તો આનંદ થશે. અમને સૌને હયબદ્ધ રીતે ગાતાં આવડતું નહોતું એટલે પૂજ્યશ્રીએ જાતે 'પ્રભુ તારી માયાને તું વાળ્ય...' ભજન ગવડાવ્યું. પૂજ્યશ્રી દરેક લીટી બે-બે વખત ગવડાવતા હતા. ભજન સાંભળતાં સાંભળતાં હંસાનંદજી ભાવવિભોર બની ગયા હતા. સમગ્ર વાતાવરણ ભાવમય બન્યું હતું. રજન પત્યા બાદ અમે સૌ ઊઠ્યા. પૂજ્યશ્રીએ હંસાનંદજીને દ્રવ્યની ભેટ આપી. હંસાનંદજી કહે 'સંતો કે પાસે સે દ્રવ્ય નહીં લિયા જાતા.' આ સાંભળી પૂજ્યશ્રીએ ભરતભાઈ પાસે ભેટ અપાવડાવી. હંસગુફામાંથી નીકળી અમે ગંગોત્રીના મંદિરે આવ્યા. મંદિરે દર્શન કરી અમે કૃષ્ણાશ્રમમાં પાછા આવ્યા. બીજે દિવસે ગંગોત્રીથી નીકળવાનું હોવાથી બધાએ વધારાનો સામાન પેક કર્યો. પ્રણવવંદના ગાઈ સૌ સૂઈ ગયા.

તા. ૨૪-૫-૯૦ ના રોજ સવારે અમે બધા વહેલા ઊઠી ગયા. નિત્યમંત્રી પરવારી પોતપોતાનો સામાન પેક કરી લીધો. પ્રણવવંદના ગાઈ બધા બસસ્ટેન્ડે જવા તૈયાર થઈ ગયા. પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞાથી દરેક મજૂરની સાથે એકેક ભાઈએ જવાનું હતું. સૌ પહેલા ડૉક્ટરભિક્ષુજી ગયા. ગઢવાલ નિગમની બસમાં જવાનું હતું. સામાન ઘણો હતો. સાથે પૂ. ગુરુદેવ હતા તેથી એસ. ટી. માં જવું પડે

તે જરા પણ ગમતું નહોતું. ડૉક્ટરભિક્ષુજી એક મેટાડોર જોઈને તેની પાસે ગયા. વાતચીત કરતાં મેટાડોરવાળા ભાઈએ આવવાની હા પાડી. ડૉ. ભિક્ષુજીએ મને પૂજ્યશ્રીની અનુમતિ લેવા તાત્કાલિક પાછો મોકલ્યો. દરમ્યાન આશ્રમમાંથી બધો સામાન આવી ગયો હતો. હું પૂજ્યશ્રી સાથે ઝડપથી બસ સ્ટેન્ડ તરફ આવતો હતો. રસ્તામાં જ નાગાબાવાજી મળ્યા. તેઓ પૂજ્યશ્રીને પ્રેમપૂર્વક ભેટી પડ્યા. બંને સંતોના આલિંગનનું દ્રશ્ય અવિસ્મરણીય હતું. પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું, "સવારમાં નીકળતાં જ નાગાબાવા મળ્યા છે. બહુ જ સારા શુકન છે." પૂજ્યશ્રીની અનુમતિ મળતાં જ અમે મેટાડોર નક્કી કરી લીધી. મેટાડોરમાં અમારો બધો સામાન વ્યવસ્થિત ગોઠવી દીધો અને બરાબર સવારે આઠ વાગ્યે ગંગોત્રીથી પાછા ઋષિકેશ તરફની યાત્રા શરૂ કરી.

મેટાડોર ઊપડી કે તરત જ સ્મરણપટ ઉપર ગંગોત્રીમાંના પંદર દિવસના રોકાણ દરમ્યાન નિજાનંદની જે મસ્તી માણી હતી તે યાદ આવવા લાગી. ગંગોત્રીની નયનરમ્ય વનરાજી, પર્વતોની હારમાળાઓ, ગ્લેસિયરની શીતળતા, ગંગાનો મસ્તીભર્યો કલકલાટ વગેરે દ્રશ્યો નજર સમક્ષ તાદૃશ્ય થવા લાગ્યાં. હું આ બધી સ્મૃતિઓને વાગોળતો હતો ત્યાં જ પૂજ્યશ્રીએ ડૉ. ભિક્ષુને કહ્યું "ડૉક્ટર, આજે સવારે જ્યારે નાગાબાવા ભાવાવેશમાં આવીને અમને ભેટ્યા ત્યારથી આશ્રમ બનાવવાની ઘોડીઘણી જે ઠં-ઝ હતી તે બધી દૂર થઈ ગઈ છે, નિર્મૂળ થઈ ગઈ છે. ખાલી હાથે આવ્યા છીએ અને ખાલી હાથે જવાનું છે. આશ્રમરૂપી બંધનમાં હવે બંધાવું નથી." આમ કહી પૂજ્યશ્રીએ પોતાનો વિરક્તભાવ વ્યક્ત કર્યો.

મેટાડોર ઝડપથી ચાલતી હતી. આગળ એક ગ્લેસિયર રસ્તામાં હોવાથી મેટાડોરને ઊભી રાખવી પડી. ત્યાં જ એક ઝરણું વહેતું હતું. બધાએ ઝરણાનું શીતળ જળ પીધું. ત્યાંથી નીકળી અમે ગંગાની આવ્યા. ગંગાનીમાં ઘોડો નાસ્તો કરી ચા પીધી. ગંગાનીથી નીકળી રસ્તામાં ક્યાંય રોકાયા વગર અમે ઉત્તરકાશી આવ્યા. ઉત્તરકાશીમાં સૌએ ભોજન લીધું. ભોજન લીધા બાદ ઘોડો આરામ કરી અમે ઋષિકેશ તરફ પ્રયાણ કર્યું.

રસ્તામાં એકાદ જગ્યાએ રોકાણ કરી સાંજે સાત વાગ્યે અમે ઋષિકેશ પહોંચ્યા. ઋષિકેશમાં શ્રી રોશનલાલ શર્મા પાસેથી કાલીકમલીવાળા આશ્રમ - હરિદ્વાર ઉપરની ચિઠ્ઠી લઈ અમે હરિદ્વાર ગયા. હરિદ્વાર મુકામે બાબા કાલીકમલીવાળા આશ્રમના સંચાલક શ્રી રતનલાલ હતા. તેમણે ચિઠ્ઠી વાંચીને અમને રૂમોની વ્યવસ્થા કરી આપી. રૂમોમાં સામાન ગોઠવી દીધો. રાતના નવ વાગવા આવ્યા હતા. બધા થાક્યા પણ હતા અને ખૂબ ભૂખ્યા પણ થયા હતા. પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞા થઈ એટલે સૌ ગુજરાતી સમાજમાં જમવા ગયા. પૂજ્યશ્રી પણ સાથે હતા. પૂજ્યશ્રી માટે ખીચડી બનાવડાવી પરંતુ ખીચડીમાં કાંકરી આવતી હોવાથી પૂજ્યશ્રી પ્રસાદ લઈ શક્યા નહીં. અમને બધાને ઘણું દુઃખ થયું પરંતુ અમે નિઃસહાય હતા. બિપીનભાઈ આશ્રમમાં હોવાથી તેમના માટે અમે નાસ્તો લઈ લીધો. આશ્રમમાં જઈ, પ્રણવવંદના ગાઈ અમે સૂઈ ગયા.

બીજે દિવસે તા. ૨૫-૫-૮૦ ના રોજ બધા વહેલા ઊઠી ગયા. નિત્યકર્મથી પરવારી ગયા બાદ સૌ વિચારતા હતા કે જો વધુ સારી સગવડવાળી રૂમો મળે તો પૂજ્યશ્રીને સારું ફાવે. ઓમ્ પરમાત્માની કૃપા થઈ અને આશ્રમમાં જ પહેલે માળે એટેચ્ડ બાથરૂમવાળા બે મોટા રૂમો મળી ગયા. આ રૂમોમાં સામાન ગોઠવી અમે પૂજ્યશ્રી સાથે હર કી પૌડી ગયા. પૂજ્યશ્રીએ અમને બજારમાંથી જવાનું કહ્યું જેથી અમે બજાર જોઈ શકીએ અને જે કાંઈ ખરીદવું હોય તે ખરીદી શકીએ. બજારમાં ફરતા ફરતા લગભગ એક કલાકે અમે હર કી પૌડી પહોંચ્યા. ત્યાં ગંગામૈયાનાં દર્શન કરી બ્રિજ ઉપરથી પસાર થઈ સામેના કિનારે ગયા. ગંગા કિનારે ચાલતા ચાલતા આગળના બીજા બ્રિજ સુધી પહોંચ્યા. ત્યાં એક ઝાડ નીચે પૂજ્યશ્રીએ વિશ્રામ કર્યો. બધાએ ગંગાજળથી હાથ-મોં ધોયા. ઘોડો સમય ગંગાકિનારે બેસી ત્યાંથી સીધા ગુજરાતી સમાજમાં જમવા ગયા. અમે સૌ ગુજરાતી સમાજમાં જમ્યા અને પૂજ્યશ્રી માટે કેલાસ હોટલમાં ભોજન બનાવડાવ્યું. પૂજ્યશ્રી કેલાસ હોટલમાં જમ્યા. જમીને અમે આશ્રમમાં ગયા.

આશ્રમમાં ઘોડો સમય આરામ કરી બપોરે ચાર વાગ્યે

હરિદ્વારમાં આવેલા જુદા જુદા આશ્રમો જોવા નીકળ્યા. સૌ પ્રથમ અખંડાનંદ આશ્રમમાં ગયા. ત્યાં મંદિરના પ્રાંગણમાં સંન્યાસીઓ બેઠા હતા અને એક સ્વામીજી પ્રવચન કરતા હતા. મંદિરમાં દર્શન કરી ત્યાંથી અમે ભારતમાતાના મંદિરે ગયા. ભારતમાતાનું મંદિર ઘણું મોટું છે. કુલ સાત માળ છે અને દરેક માળે જુદી જુદી મૂર્તિઓ છે. લિફ્ટમાં અમે સાતમા માળે ગયા. ત્યાં કેલાસધામનું દર્શ્ય હતું. શંકર, પાર્વતી અને ગણેશજીની મૂર્તિઓ હતી. ત્યાંથી વારાફરતી એકેક માળ જોતા અમે નીચે આવતા હતા. દરેક માળે દેવદેવીઓ અને ભારતમાતા કાજે બલિદાન આપનાર સપ્તોત્તીની મૂર્તિઓ હતી. હિન્દુ, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી, શીખ, પારસી વગેરે બધા જ ધર્મોનાં ચિહ્નો અને દેવતાઓની મૂર્તિઓ હતી. આ ઉપરાંત નવદુર્ગાની નવ પ્રતિમાઓ હતી. આ બધું જોતા જોતા અમે નીચે આવ્યા. ભારતમાતાના મંદિરેથી નીકળી અમે બ્રહ્મચર્ય આશ્રમ તરફ જતા હતા ત્યાં રસ્તામાં સપ્તઋષિ આશ્રમ આવ્યો. આશ્રમમાં સાત પ્રાચીન ઋષિઓની મૂર્તિઓ હતી. તે જોઈ અમે બ્રહ્મચર્ય આશ્રમમાં પહોંચ્યા. ત્યાં માનવશરીર પર અધ્યાત્મ ઉપચારોમાં પ્રણવ(ઓમ્)ની સમીક્ષા થાય છે. યંત્ર દ્વારા કેવી રીતે તેની ગતિવિધિ થાય છે તે અમને આશ્રમના ડૉક્ટર તેમજ પંડ્યાજીએ સમજાવ્યું. યંત્રનો પ્રયોગ કરવાનું પૂછતાં ત્યાંના ડૉક્ટરે અમને કહ્યું કે યંત્રનો પ્રયોગ કરવા તમારે અહીં ત્રીસ દિવસ રોકાવું પડે. ત્યારબાદ આશ્રમના ડૉક્ટરે હવનની વાતાવરણ ઉપર શું અસર થાય છે તેની ચકાસણી કરવાની યંત્રસામગ્રી બતાવી. આખો આશ્રમ આધ્યાત્મિક પ્રયોગશાળા જેવો લાગ્યો. અમે સૌ ખૂબ પ્રભાવિત થયા. પૂજ્યશ્રીએ આશ્રમના સંચાલકને આપણું સાહિત્ય આપ્યું. આ ઉપરાંત ત્યાંની લાયબ્રેરીમાં મૂકવા માટે પણ પુસ્તકો આપ્યાં. ત્યાંથી અમે શાંતિવન જોવા ગયા. શાંતિવન ખૂબ જ વિશાળ જગ્યામાં પથરાયેલો ઘણો મોટો આશ્રમ છે. ત્યાં ઘણી પ્રવૃત્તિઓ ચાલે છે. આશ્રમના મુખ્ય સંચાલક શ્રીરામ શર્માજી છે. આશ્રમમાં દરેક પ્રકારની સગવડ છે. આશ્રમ બતાવવા માટે આશ્રમ તરફથી ગાઈડની વ્યવસ્થા પણ છે. આશ્રમમાં જુદી જુદી

ઔપધિ બનાવવા માટે અપ્રાપ્ય છોડ પણ વાવેલા છે. અમારે હજી ઘણી જગ્યાઓ જોવાની હતી તેથી ઝડપથી બધું નિરીક્ષણ કરી આશ્રમની બહાર નીકળ્યા.

શાંતિવન આશ્રમમાંથી નીકળી અમે અહીંની આશ્રમ અને પાવનધામ ગયા. પાવનધામમાં ભગવાનની મૂર્તિની આજુબાજુ કાચ એવી રીતે જડેલા છે કે મૂર્તિ એક હોવા છતાં જે બાજુ જુઓ તે બાજુ અસંખ્ય મૂર્તિઓ દેખાય. આ જગ્યાએ દર્શન કરી અમે કનખલ ગયા. અહીં મહાદેવનું મંદિર છે. લોકવાયકા મુજબ અહીં યજ્ઞરાજાએ યજ્ઞ કરેલો. યજ્ઞમાં તેમની પુત્રીને આમંત્રણ નહીં આપેલું. શિવપુરાણની આ બધી વાતો મંદિરની દીવાલ ઉપરનાં ચિત્રો દ્વારા તાદર્શ્ય થાય છે. મંદિરની પાસેથી જ ગંગાજી વહે છે. અમે ગંગા-કિનારે ગયા. સૌએ હાથ-પગ ધોઈ ગંગાજળ મસ્તકે ચઢાવ્યું. ઉપર આવી શિવમંદિરમાં આરતી કરી. ત્યાં આવેલા પારદના શિવલિંગનાં દર્શન કર્યાં. ત્યાંથી બહાર આવી રુદ્રાક્ષના ઝાડ પાસે ઊભા રહ્યાં. પૂજ્યશ્રીએ થોડો સત્સંગ કર્યો. ત્યાંથી માનવકલ્યાણ આશ્રમમાં આવી અર્ધનારીશ્વર, શંકરપાર્વતી, રાધાકૃષ્ણ અને અંબામાતાની મૂર્તિનાં દર્શન કર્યાં.

બધા આશ્રમોનાં દર્શન કરી પાછા હર કી પૌડી પાસે આવ્યા. પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું કે “અહીંની આરતી સંમયે લોકો જે દીવા મૂકે છે તેમાં માત્ર ફૂલ નથી હોતાં. પરંતુ આરતીમાં સોનું-ચાંદી અને દ્રવ્ય મૂકે છે. તેઓ મૃતાત્માની શાંતિ અર્થે આ દીવા અને દ્રવ્ય પધરાવે છે. અહીંના રહેવાસી આ દીવામાંના પૈસા લેવા નહીંમાં તરતા રહે છે અને આમ ધણા પૈસા મેળવે છે. અહીં પેઢી તરફથી થોડા થોડા સમયના અંતરે લંગરમાં ભોજન કરવા જવાની સૂચના લાઉડસ્પીકર દ્વારા અપાય છે તેથી અહીંના ભૂખ્યા ગરીબો યાત્રાળુઓ પાછળ ભિક્ષા માટે ફરતા નથી. કારણ કે તેમને બે વખત ભરપેટ ખાવાનું મળી રહે છે.” પૂજ્યશ્રી પાસેથી આવાં રહસ્યો જાણ્યા બાદ અમે નાસ્તો કર્યો. ત્યાંથી અમારા ઉતારે આવી, પ્રણવવંદના ગાઈને અમે સૌ સૂઈ ગયા.

(ક્રમશઃ)

ઓ. પ્રે. પ. ટ્રસ્ટનાં પ્રકાશન

ગુજરાતી

૧.	ગુરુમહિમા (યોગરહસ્યોથી ભરપૂર)	૫૫-૦૦
૨.	મુક્તા (પાતંજલ યોગદર્શન - સમાધિપાદ) (બીજી આવૃત્તિ)	૩૮-૦૦
૩.	શાંતા (પાતંજલ યોગદર્શન - સાધનપાદ)	૨૨-૦૦
૪.	મારા ગુરુદેવ (જીવન અને સાધન) અનુભૂતિ (બીજી આવૃત્તિ)	૧૬-૦૦
૫.	ઈશ્વરની ઓળખ (ઈશ્વર કોને કહી શકાય ?) (ઓમ્ વિષેની સંપૂર્ણ માહિતી) (ત્રીજી આવૃત્તિ)	૯-૦૦
૬.	મૈત્રી (વિશ્વશાંતિનું યોગરહસ્ય)	-
૭.	પૂજ્યશ્રીમાં ઈશ્વર-દર્શન (દક્ષિણ ભારત અને અમેરિકાનો યાત્રા-પ્રવાસ)	૪-૦૦
૮.	સત્સંગ-પરાગ	૨-૦૦
૯.	નિર્ગર જરા કો ગંભસે (વિશ્વઅશાંતિના અતિ ગુપ્ત કારણોની મૌલિક રજૂઆત)	૫-૦૦
૧૦.	ગુરુપૂર્ણિમા	૩-૫૦
૧૧.	ઓમ્-પરિવાર	૧-૦૦
* ૧૨.	ધ્યાન-શા માટે ?	-
૧૩.	સ્વાધ્યાય (ત્રીજી આવૃત્તિ)	૧૦-૦૦
૧૪.	મારે સમાજને બેઠો કરવો છે (બીજી આવૃત્તિ)	૯-૦૦
૧૫.	પ્રેરણાસિંધુ (બીજી આવૃત્તિ)	૨૦-૦૦
૧૬.	પ્રેરણાપીયૂષ (શ્રી ગુરુપ્રેમભિક્ષુજીના પ્રેરણાદાયી પત્રો)	૮-૦૦
૧૭.	કરવું અમૃત (બીજી આવૃત્તિ)	૧૦-૦૦
૧૮.	અજ્ઞાણ્યા રહસ્યોનું ઉદ્ઘાટન	૫-૦૦

હિન્દી

૧.	નિર્ગર જરા કો ગંભસે (વિશ્વઅશાંતિના અતિ ગુપ્ત કારણોની મૌલિક રજૂઆત)	૧૦-૦૦
૨.	ઈશ્વરકી પહચાન (ઓમ્ વિષેની વિસ્તૃત માહિતી - પાતંજલ યોગદર્શન-સમાધિપાદનાં સુત્ર ૨૪ થી ૨૯)	૧૧-૦૦
૩.	કાંત-ચિંતન (પૂ. યોગભિક્ષુ અને ઓ. પ્રે. પ. ટ્રસ્ટનો પરિચય)	૧૭-૦૦
૪.	મુક્તા (પાતંજલ યોગદર્શન - સમાધિપાદ)	૫૫-૦૦

ENGLISH

1.	Maitri (The Yoga-secret of Universal Peace)	2-50
2.	Streaming From The Invisible (The subtlest causes of world unrest)	7-00
3.	Easiest Realization (Articles)	5-00
* 4.	Why Meditation ?	-
5.	Yogabhikshu - An Introduction	5-00
6.	I Wish to Awaken Society	10-00

* છપાઈ રહેલ છે

ઓક્ટોબર - ૯૩

अशुवर का ढोधक (नाम) प्रणव/ओम् है ।

(समाधिपाद के ढुओ' का भावानुवाद)

- (२४) क्लेश, कर्म, कर्मफल और वासना जिसमें नहीं है अैसा पुरुषविशेष/चेतनविशेष अशुवर है ।
- (२५) अशुवर संपूर्ण सर्वज्ञ है ।
- (२६) अशुवर पूर्वकाल के गुरुओं के भी गुरु है और काल की मर्यादा से (जन्म-मृत्यु से) पर है ।
- (२७) अशुवर का नाम प्रणव/ओम् है ।
- (२८) अर्थ के चिन्तन सहित ओम् का जप करना ।
- (२९) चिन्तन सहित जप करने से अन्तरायों का अभाव और आत्मसाक्षात्कार होता है ।

प्राप्तिसूचन : ओम् परिवार, १/अ, पलियडनगर, नारणपुरा, अहमदाबाद-३८० ०१३ ।

● ट्रस्टना उद्देशो :-

(१) सर्वव्यापक परम सुक्ष्म येतन तत्त्व के जेनुं नाम प्रणव (ओम् - ॐ) छे तेनी प्रतीति ढहुजनसमाजने कराववा प्रयत्न करवो. (२) 'योग'नो प्रचार, प्रसार अने संशोधन करवा प्रयत्न करवो. (३) समाजनुं नैतिक धोरण उींयु लाववा माटे आध्यात्मिक ज्ञाननो साहित्य द्वारा प्रचार अने प्रसार करवानो प्रयत्न करवो. (४) आ उपरांत 'ढहुजनखिताय-ढहुजनसुभाय'ने लगतां कार्या जेवां के केणवणी, तबीबी सारवार वगेरे करवा माटे प्रयत्न करवो.

जुलाई - १८८४

Registrar of News Papers of India under Regd. No. 48770/90

PRINTED BOOK

આદ્યસંસ્થાપક તથા આદ્યાત્મિક વડા
પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગિભિક્ષુજી .

To,

PRINTED & PUBLISHED BY :-

Dr. S. S. Bhikshu for

AUMGURU PREMSAMARPANDHYANBHIKSHUPARIVAR TRUST

1/A, Paliadnagar Society, Naranpura, Ahmedabad- 380 013.

Printed at : Kunal Offset, Odhav, Ahmedabad.

Hon. Editor : Naishadh vyas

(Reg. No. E/4416 Date 11-5-81)

I. T. E. U. 80-9 (5) No. H. Q. - III 33-163/92-93 up to March 1995

લવાજમ દર :-

- વાર્ષિક સભ્ય (ભારતમાં) ----- રૂ. ૧૨-૦૦
આજીવન સભ્ય ----- રૂ. ૨૫૦-૦૦
વાર્ષિક સભ્ય ----- ૧૨ ડોલર
આજીવન સભ્ય ----- ૧૦૧ ડોલર

લવાજમ મોકલવાનું સ્થળ :-

- (૧) ડૉ. સોમાભાઈ એ. પટેલ
૧/અ, પલિયડનગર,
સેન્ટ એવિયર્સ હાઈસ્કૂલ રોડ,
નારણપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૩.
(૨) નૈષધભાઈ સી. વ્યાસ
"સ્વાશ્રય"
૩, ગંગાધર સોસાયટી, રામબાગ પાછળ,
મણીનગર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.

સૂચના :-

- (૧) લવાજમ ચેક દ્વારા અથવા મનીઓર્ડર દ્વારા
"ઓ. પ્રે. પ. ટ્રસ્ટ" ના નામે મોકલવું. સાથે
આપનું પૂરું નામ, સરનામું શુદ્ધ અક્ષરોમાં
લખી મોકલવું.
(૨) જે સભ્યનાં રહેઠાણનાં સ્થળ બદલાયાં હોય
તેમણે તેમના નવા રહેઠાણનું પૂરું સરનામું
લખી મોકલવું જેથી વ્યવસ્થાપકોને અંક
મોકલવામાં સરળતા રહે.
(૩) "રુતમ્બરા" ને લગતો પત્રવ્યવહાર નીચેના
સરનામે કરવો.
નૈષધભાઈ સી. વ્યાસ
"સવાશ્રય"
૩, ગંગાધર સોસાયટી, રામબાગ પાછળ,
મણીનગર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.

પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગિભિક્ષુજી
સાથેના સંસ્મરણો તથા પ્રેરક
પ્રસંગો આવકાર્ય છે.

Pin Code

--	--	--	--	--	--	--	--